

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЮРИДИЧНЕ НОРМОПРОЕКТУВАННЯ:
ПИТАННЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ»**

Навчально- методичний посібник для практичних занять та самостійної роботи з початкової дисципліни «Юридичне нормопроєктування: питання теорії і практики» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право». Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2026. с.

Розробники:

Петришина Марина Олександрівна,
кандидатка юридичних наук, доцентка

Лялюк Олексій Юрійович,
доктор юридичних наук, доцент

Затверджено на засіданні кафедри державного будівництва
(протокол №2 від 14 вересня 2026 р.)

Завідувач кафедри – Лялюк Олексій Юрійович, доктор юридичних наук,

*Рекомендовано до видання кафедрою державного будівництва
університету (протокол № 2 від 14 вересня 2026 р.).*

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2026 р.

1.ВСТУП

Вибіркова навчальна дисципліна «Юридичне нормопроєктування: проблеми теорії і практики» посідає фундаментальне місце у системі професійної підготовки бакалаврів права. Структурна побудова і зміст дисципліни зумовлені докорінною трансформацією національного правового простору, ключовим вектором якої стало ухвалення та введення в дію Закону України «Про правотворчу діяльність». Мета цієї дисципліни полягає у формуванні в майбутніх правників цілісного уявлення про доктринальні засади, теорію нормотворчості, а також вироблення стійких прикладних навичок (техніко-юридичного інжинірингу) щодо проєктування, моделювання, лінгвістичного оформлення та експертизи нормативно-правових актів на різних рівнях публічної влади.

Теорія юридичного нормопроєктування є концептуальною основою правотворчості як вищої форми реалізації державної правової політики. Сучасний етап розбудови України як європейської правової держави, інтеграція національного законодавства у правове поле Європейського Союзу (інструменти *Better Regulation*) висувають якісно нові вимоги до нормативного матеріалу. Актуальними проблемами сьогодення є дефекти правотворчості: техніко-юридична недосконалість, надмірний регуляторний тиск, системні колізії, наявність латентних корупціогенних пасток та недотримання правил «простої юридичної мови» (*Plain Language*). Зазначені деструктивні явища штучно ускладнюють процес правореалізації та стримують системний розвиток суспільних відносин. Саме тому в межах курсу особлива увага приділяється забезпеченню верховенства права, внутрішній несуперечливості архітектоніки актів та дотриманню суворої ієрархії джерел права.

Цей курс має виражену практико-орієнтовану спрямованість. Навчальний матеріал посібника побудовано так, щоб здобувачі вищої освіти не просто засвоїли легальні дефініції, а опанували інструментарій інжинірингу норм. Програма курсу охоплює вивчення теоретико-правових засад нормотворчості, правил та прийомів юридичної техніки, стадій правотворчого

процесу, методології проведення комплексних правових експертиз (зокрема, антикорупційної та цифрової), а також сучасних процедур державної реєстрації, систематизації та введення нормативно-правових актів у дію.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Юридичне нормопроектування: проблеми теорії і практики» студенти повинні:

- **знати:** понятійно-категоріальний апарат теорії нормотворчості та юридичної техніки; сучасні доктринальні підходи до моделювання норм права; закономірності та принципи правотворчої діяльності в Україні та країнах ЄС; вимоги до форми, структури, реквізитів та логіко-лінгвістичної побудови різних видів нормативно-правових актів; методику проведення правової, антикорупційної та інших видів експертиз проєкту акту; правила усунення правотворчих помилок та подолання колізій;

- **вміти:** самостійно розробляти та моделювати тексти проєктів нормативно-правових актів та супутніх документів (пояснювальних записок, порівняльних таблиць, фінансово-економічних обґрунтувань); здійснювати комплексний аудит і перевірку текстів НПА на предмет виявлення дискреційних повноважень чи логічних помилок; застосовувати правила юридичної лінгвістики та інструменти *Plain Language* для спрощення сприйняття правових конструкцій; будувати компаративні аналітичні матриці ієрархії актів та ефективно орієнтуватися у сучасному правотворчому процесі органів публічної влади.

Для максимальної інтенсифікації освітнього процесу та самостійної роботи студентів, структура посібника адаптована до сучасних технологічних викликів. Окрім теоретичного викладу тем, видання містить інтерактивні завдання для індивідуальних та групових проєктів, гайди з візуалізації правової аналітики та практичні кейси з компаративного моделювання інструментів *Better Regulation*. Наприкінці навчального посібника наведено розширений термінологічний словник (глосарій) основних понять, що допоможе студентам бездоганно володіти мовою професійного правотворця та успішно підготуватися до підсумкового іспиту

2.ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ п/п	Тематика навчального курсу	Обсяг у годинах			
		Усього	У тому числі		
			Лекції	Практичні заняття, семінарські заняття, колоквиуми тощо	Самостійна робота
	Модуль 1. Теоретичне обґрунтування та проблеми правового забезпечення юридичного нормопроєктування в Україні та країнах ЄС				
	Тема 1. Засади правового регулювання, сутність та значення техніки нормопроєктування для формування правової держави в Україні.	6	2	2	2
	Тема 2. Система нормативно-правових актів і документів публічної політики в Україні.	6	2	2	2
	Тема 3. Техніка нормопроєктування: зміст, елементи, правила.	6	2	2	2
	Тема 4. Порядок здійснення правового моніторингу в Україні	6	2	2	2
	Модуль 2. Засоби, правила та інструменти техніки нормопроєктування: фактори, умови та обставини їх використання				
	Тема 5. Обставини та умови застосування правил формування змісту нормативно-правових актів.	6	2	2	2
	Тема 6. Лінгвістичні та стилістичні правила і вимоги до нормативно-правового акту: актуальність та сучасність державних стандартів.	6	2	2	2
	Тема 7. Правнича термінологія та проблеми її застосування у контексті мовної реформи в Україні.	6	2	2	2
	Тема 8. Вимоги до форми, структури та змісту нормативно-правових актів.	6	2	2	2
	Тема 9. Особливості правового регулювання та застосування засобів техніки нормопроєктування органами публічної влади в Україні	6	2	2	2
	Тема 10. Роль Міністерства юстиції у процесі розробки й правового оформлення правил та засобів техніки нормопроєктування.	6	2	2	2
	Модуль 3. Актуальні проблеми практики				

		юридичного нормопроєктування та новітні підходи до їх вирішення				
		Тема 11. Експертиза нормативно-правового акту (його проекту) як один із засобів виявлення та усунення нормотворчих (нормопроєктувальних) помилок.	6	2	2	2
		Тема 12. Антикорупційна, гендерно-правова, антидискримінаційна, наукова експертизи як засоби забезпечення якості нормативно-правового акту та результативності його дії.	6	2	2	2
		Тема 13. Особливості експертизи проекту нормативно-правового акта на відповідність зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву Європейського Союзу, положенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і Протоколів до неї, практиці Європейського суду з прав людини.	6	2	2	2
		Тема 14. Державна реєстрація нормативно-правових актів і напрямки удосконалення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів у контексті цифровізації	6	2	2	2
		Тема 15. Оприлюднення (опублікування) та набрання чинності нормативно-правовими актами як вихідні умови процесу правореалізації	6	2	2	2
		Усього годин / кредитів ECTS	90/3,0	30	30	30

ЗАТВЕРДЖЕНО
кафедрою державного будівництва
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого (протокол № від
2026 р.)

3.ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЮРИДИЧНЕ НОРМОПРОЕКТУВАННЯ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ»

1. Засади правового регулювання, сутність та значення техніки нормопроєктування для формування правової держави в Україні.

2Сучасні правові доктрини та принципи права у процесі здійснення нормопроєктувальної (нормотворчої) діяльності органами державної влади та місцевого самоврядування. Проблеми нормативно-правового регулювання техніко-технологічних складових юридичного нормопроєктування в Україні. Особливості правового регулювання юридичного нормопроєктування у зарубіжних країнах: досвід держав-членів ЄС та пострадянських держав. Завдання і значення техніки нормопроєктування для формування системи дієвого та ефективного законодавства в Україні.

2. Система нормативно-правових актів і документів публічної політики в Україні.

Нормативно-правовий акт: поняття та види. Законодавство України: проблеми доктринального та законодавчого тлумачення. Структура законодавства України. Юридична сила та ієрархія нормативно-правових актів в Україні. Закон: поняття, ознаки, види. Кодекс як різновид закону. Особливості структури кодексу. Підзаконний нормативно-правовий акт. Модельний підзаконний нормативно-правовий акт.

3. Техніка нормопроєктування: зміст, елементи, правила.

Техніка нормопроєктування: поняття, сутність та значення. Основні засоби та правила техніки нормопроєктування. Інструменти техніки нормопроєктування. Проблеми використання та оптимального поєднання правил, засобів та інструментів техніки нормопроєктування в умовах реформування державно-правового життя та європейської інтеграції.

4. Порядок здійснення правового моніторингу в Україні.

Поняття правового моніторингу. Співвідношення правового моніторингу з іншими правовими категоріями у сфері забезпечення ефективності юридичного нормопроєктування. Особливості правового регулювання організації і здійснення правового моніторингу в Україні. Результати правового моніторингу. Значення результатів правового моніторингу для підвищення ефективності юридичного нормопроєктування.

5. Обставини та умови застосування правил формування змісту нормативно-правових актів.

Прогнозування і планування як вихідні умови нормопроєктування. Встановлення необхідності правового регулювання: збір, обробка, представлення необхідної і достовірної інформації (результати соціологічних досліджень, опитувань, аналіз зарубіжної практики правової регламентації правовідносин тощо). Генерування ідеї, формулювання нормотворчої пропозиції, розробка концепції нормативно-правового акту. Пошук оптимального вирішення питання правового регулювання певного виду суспільних відносин: мета правового регулювання, цілі проекту акту, завдання, способи досягнення поставленої цілі, очікувані результати, побічні

наслідки тощо. Забезпеченість рішення. Інші вимоги та правила формування змісту нормативно-правових актів.

6. Лінгвістичні та стилістичні правила і вимоги до нормативно-правового акту: актуальність та сучасність державних стандартів.

Загальна характеристика засобів словесного вираження нормативно-правового змісту. Особливості функціонування української мови як державної. Проблеми правового забезпечення функціонування державної та інших мов в Україні. Державні мовні стандарти. Вимоги до стилю викладення нормативно-правового змісту. Актуальні тенденції спрощення юридичної мови та стилю.

7. Українська правнича термінологія та проблеми її застосування у контексті мовної реформи.

Вимоги до застосування правових термінів. Стандарти правничої термінології. Актуальні питання вітчизняного правничого термінознавства. Поняття термінів законодавства і термінів юридичної науки. Використання чужомовних та інтернаціональних термінів в українській юриспруденції. Практичні аспекти використання (застосування) правничої термінології в процесі формування (створення) нормативно-правового акту (нормотворчості, нормопроектувальної діяльності).

8. Вимоги до форми та структури нормативно-правових актів.

Внутрішня та зовнішня форма нормативно-правового акту. Реквізити нормативно-правового акту. Структура нормативно-правового акту. Назва нормативно-правового акту. Преамбула нормативно-правового акту.

Прикінцеві та перехідні положення нормативно-правового акту. Додатки. Зміни у структурі нормативно-правового акту у разі внесення змін до нього.

9. Особливості правового регулювання та застосування засобів техніки нормопроєктування органами публічної влади в Україні.

Проблемні аспекти нормопроєктувальної діяльності Президента України. Законотворча діяльність: особливості правового регулювання, організації і здійснення. Порядок розробки і прийняття нормативно-правових актів органів державної виконавчої влади. Порядок розробки і прийняття нормативно-правових актів органів місцевого самоврядування. Питання створення та функціонування реєстрів нормативно-правових (правових) актів органів місцевого самоврядування. Контроль у сфері муніципальної нормотворчості: актуальні проблеми та перспективи.

10. Роль Міністерства юстиції у процесі розробки й правового оформлення правил та засобів техніки нормопроєктування.

Основні суб'єкти процесу розробки і правового оформлення правил та засобів техніки нормопроєктування. Завдання і роль Міністерства юстиції України у процесі правового забезпечення юридичного нормопроєктування. Правовий моніторинг як один із засобів забезпечення ефективності законодавства та правового регулювання в цілому. Оцінка законодавства. Розробка методичних рекомендацій у зазначеній сфері та їх значення для юридичного нормопроєктування.

11. Експертиза нормативно-правового акту (його проекту) як один із засобів виявлення та усунення нормотворчих (нормопроєктувальних) помилок.

Правові засади проведення експертизи проектів нормативно-правових актів. Суб'єкти експертизи. Роль (мета, завдання) застосування експертизи в процесі нормотворення. Порядок проведення правової експертизи нормативно-правового акту (правова експертиза як один з основних етапів нормопроєктувальної діяльності). Правова експертиза як запорука (гарантія) удосконалення вітчизняного законодавства. Зарубіжний досвід інституту експертизи проектів нормативно-правових актів.

12. Антикорупційна, гендерно-правова, антидискримінаційна, наукова експертизи як засоби забезпечення якості нормативно-правового акту та результативності його дії.

Поняття антикорупційної, гендерно-правової, антидискримінаційної, наукової експертизи. Особливості правового регулювання організації і проведення антикорупційної, гендерно-правової, антидискримінаційної, наукової експертизи. Принципи і методологія проведення антикорупційної, гендерно-правової, антидискримінаційної, наукової експертизи. Суб'єкти проведення антикорупційної, гендерно-правової, антидискримінаційної, наукової експертизи. Виявлення порушень, а також способи їх усунення та/або попередження у ході проведення/ за результатами антикорупційної, гендерно-правової, антидискримінаційної, наукової експертизи.

13. Особливості експертизи проекту нормативно-правового акта на відповідність зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву Європейського Союзу, положенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і Протоколів до неї, практиці Європейського суду з прав людини.

Проблеми правового регулювання особливостей організації і проведення експертизи на відповідність зобов'язанням України у сфері

європейської інтеграції, положенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і Протоколів до неї, практиці Європейського суду з прав людини. Обов'язковість експертизи на відповідність зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції, положенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і Протоколів до неї, практиці Європейського суду з прав людини. Особливості перекладу *acquis* ЄС. Проблеми точності перекладу законодавства та термінології ЄС українською мовою як одна з передумов успішної інтеграції України до ЄС.

14. Державна реєстрація нормативно-правових актів і напрямки удосконалення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів у контексті цифровізації.

Нормативна регламентація (правова основа) державної реєстрації нормативно-правових актів. Суб'єкти здійснення державної реєстрації нормативно-правових актів. Процедурно-процесуальні аспекти державної реєстрації нормативно-правових актів. Напрями вдосконалення правового забезпечення державної реєстрації нормативно-правових актів. Правові та організаційні засади функціонування Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів. Удосконалення функціонування Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів як напрямок державної політики цифровізації.

15. Оприлюднення (опублікування) та набрання чинності нормативно-правовими актами як вихідні умови процесу правореалізації.

Оприлюднення нормативно-правових актів як завершальна стадія процесу нормотворчості. Строки оприлюднення і набрання чинності нормативно-правових актів. Особливості набрання чинності актами, які видані різними суб'єктами нормотворення. Систематизація законодавства як процес

впорядкування нормативно-правових актів. Мета і способи систематизації. Проблемні питання систематизації українського законодавства. Державна політика у сфері систематизації нормативно-правових актів. Напрямки удосконалення роботи щодо здійснення систематизації законодавства.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Завдання до практичних занять з вибіркової навчальної дисципліни **«Юридичне нормопроєктування: проблеми теорії та практики»** спрямовані на комплексне доктринальне засвоєння фундаментальних тем курсу, а також на формування у здобувачів вищої освіти стійких прикладних навичок техніко-юридичного нормопроєктування (інжинірингу) й експертизи (перевірки) текстів нормативно-правових актів. Практичні заняття покликані розвинути у майбутніх правників здатність самостійно працювати з першоджерелами, модернізувати застарілі регуляторні моделі, проводити комплексні експертизи проєктів актів та ухвалювати високопрофесійні аргументовані рішення у сфері правотворчості.

Ефективне розв'язання прикладних кейсів та виконання практичних завдань потребує обов'язкового попереднього опрацювання лекційного матеріалу, наукових джерел та детального аналізу актуального масиву законодавства. Моделювання правових норм та інструментальний аудит текстів здійснюються на основі системного аналізу фактичних обставин та відповідно до сучасної структурної побудови правової системи України, першочергово – керуючись базовими положеннями Закону України «Про правотворчу діяльність». У процесі підготовки здобувачі мають спиратися не лише на закони України, акти Президента України та Кабінету Міністрів України, а й ретельно аналізувати рішення Конституційного Суду України, практику Європейського суду з прав людини, акти інституцій Європейського

Союзу (стандарти *Better Regulation*) та компаративний досвід правотворчих хабів європейських країн.

Формулювання відповідей на практичні завдання має відзначатися високим рівнем професійної аргументації, чіткістю юридичних конструкцій, конкретністю та лаконічністю викладу матеріалу із неухильним дотриманням правил «простої юридичної мови» (*Plain Language*). Завдання виконуються здобувачами вищої освіти у визначені робочим планом строки та презентуються під час занять у письмовій (зокрема у формі індивідуальних /групових проєктів чи експертних висновків) або цифровій/електронній формі (у вигляді інтерактивних презентацій-гайдів чи візуалізованої аналітики в інфографіці тощо).

Тема 1. Засади правового регулювання, сутність та значення техніки нормопроєктування для формування правової держави в Україні (колоквіум)

План

1. Сучасні правові доктрини та принципи права у процесі здійснення нормопроєктувальної (нормотворчої) діяльності органами державної влади та місцевого самоврядування.
2. Проблеми нормативно-правового регулювання техніко-технологічних складових юридичного нормопроєктування в Україні.
3. Особливості правового регулювання юридичного нормопроєктування у зарубіжних країнах: досвід держав-членів ЄС та пострадянських держав.
4. Завдання і значення техніки нормопроєктування для формування системи дієвого та ефективного законодавства в Україні.

Список нормативних актів і літератури

European Commission. Better Regulation Guidelines (Інструменти розумного регулювання ЄС). URL: https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/planning-and-proposing-law/better-regulation-why-and-how_en

Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Методичні рекомендації щодо розроблення проектів законів та дотримання вимог нормопроектної техніки, схвалені постановою колегії Міністерства юстиції України від 21.11.2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0041323-00#Text>

Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 № 3321-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-ІХ>

Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>

Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 04.04.1995 № 116/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/95-%E2%F0#Text>

Про затвердження Положення про порядок роботи з законопроектами та іншими документами, що вносяться Президентом України на розгляд Верховної Ради України: затв. Указом Президента України від 30.03.1995 № 270/95. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/270/95>

Про Положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України: затв. Указом Президента України від 15.11.2006 № 970/2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/970/2006#Text>

Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 18.07.2007 № 950. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950-2007-%D0%BF#Text>

Про затвердження Правил підготовки проектів актів Кабінету Міністрів України: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 06.09.2005 № 870. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/870-2005-%D0%BF#Text>

Гетьман, Є. А. Нормотворча діяльність органів виконавчої влади в Україні: правовий зміст і проблемні питання: *монографія*. Харків: Оберіг, 2014. 308 с.

Гусаров, С. М. Поняття та сутність правотворчості в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного ун-ту внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 38 – 45.

Дідич, Т. О. Правоутворення в Україні: теоретико-правові та практичні аспекти: *монографія*. Київ: Ліра – К. 2017. 492 с.

Костенко, І. В. Аналіз практичної реалізації правотворчого процесу його суб'єктами. *Правова позиція*, № 1 (26). 2020. С. 7 – 11.

Методика оцінювання якості законопроектів. URL: <https://www.oporaua.org/news/parliament/5793-metodyka-ocinjuvannja-jakosti-zakonoproektiv>

Петришина, М. О. Нормотворчість в органах місцевого самоврядування в Україні. *монографія*. Харків: Право. 2011, 232 с.

Сердюк, І. А. Методологічний аналіз інтерпретації поняття «правотворчість». *Наук. вісн. ДДУВС*. № 2. 2017. С. 69 – 78.

Юридична техніка: навч. посіб. для вищих навч. заклад. /Л. Д. Шутак, І. І. Онищук. Івано-Франківськ, 2013. 496 с.

Тема 2. Система нормативно-правових актів і документів публічної політики в Україні

План

1. Нормативно-правовий акт: поняття та види. Законодавство України: проблеми доктринального та законодавчого тлумачення.
2. Структура законодавства України.
3. Юридична сила та ієрархія нормативно-правових актів в Україні.

4. Закон: поняття, ознаки, види.
5. Кодекс як різновид закону. Особливості структури кодексу.
6. Підзаконний нормативно-правовий акт.
7. Модельний підзаконний нормативно-правовий акт.

Завдання

1. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо цифровізації публічних послуг». У Прикінцевих та перехідних положеннях Закону було зазначено: «Кабінету Міністрів України протягом трьох місяців з дня опублікування цього Закону забезпечити прийняття нормативно-правових актів, необхідних для його реалізації».

Міністерство цифрової трансформації своїм наказом (який в подальшому був зареєстрований Мін'юстом) затвердило «Порядок справляння плати за генерацію цифрових сертифікатів», посилаючись на те, що Уряд не встигав ухвалити власну постанову у визначений строк і усно доручив це міністерству. Асоціація ІТ-бізнесу звернулася до суду з позовом про визнання наказу міністерства недійсним, оскільки ст. 92 Конституції України вимагає, щоб засади створення і справляння податків і зборів (плат) визначалися виключно законами, а Закон «Про правотворчу діяльність» забороняє суб'єктам підзаконної нормотворчості самовільно переделеговувати (перебирати на себе) повноваження.

Проаналізуйте ієрархічний зв'язок у ланцюжку: Конституція – Закон – Постанова КМУ – Наказ Міністерства. Чи мало право Міністерство видавати такий Порядок за відсутності прямої вказівки у самому тексті Закону? Як Закон України «Про правотворчу діяльність» визначає природу і межі нормотворчих повноважень органів публічної влади, інших державних органів? Чи є факт державної реєстрації цього наказу в Мін'юсті абсолютною гарантією його законності та відповідності актам вищої юридичної сили?

2. Під час розробки проєкту Закону «Про особливості регулювання праці у високотехнологічних галузях» розробники внесли до тексту статтю 14, яка встановлює тривалість щорічної основної відпустки для розробників штучного інтелекту у розмірі 45 календарних днів.

Головне юридичне управління Верховної Ради України у своєму офіційному висновку до проєкту Закону категорично заперечило проти такої новели, зазначивши: «1. Ця норма прямо суперечить статті 75 Кодексу законів про працю України (КЗпП), де зазначено, що щорічна основна відпустка надається працівникам тривалістю не менш як 24 календарні дні. 2. КЗпП є кодексом, а отже, має вищу кодифікаційну (юридичну) силу в системі трудового законодавства порівняно зі звичайним (галузевим) законом, тому будь-які відхилення від його положень у спеціальних законах є техніко-юридично недопустимими без попередньої зміни тексту самого кодексу».

Натомість розробники проєкту закону не погодилися з висновком Парламентського управління, стверджуючи, що новий закон у разі його ухвалення буде спеціальним (*lex specialis*), а також ухваленим пізніше за кодекс (*lex posterior*), тому в силу загальних принципів права його норми матимуть пріоритет. Крім того, на думку розробників, стаття 75 КЗпП встановлює лише мінімальний державний поріг гарантій, який не заборонено розширювати для окремих категорій працівників.

*Проаналізуйте статтю 75 КЗпП України. Чи існує в цій ситуації реальна нормативна суперечність між проєктом Закону та Кодексом, чи це приклад «уявної колізії» через ігнорування природи норми, яка встановлює мінімальні державні гарантії? Яке місце посідають кодекси в ієрархічній структурі законодавства України відповідно до Закону України «Про правотворчу діяльність»? Чи закріплює цей Закон *a priori* пріоритет кодифікованого акта (кодексу) над звичайним законом у разі виникнення справжньої колізії між ними? Як забезпечити системність законодавства та безконфліктне «вбудовування» цієї новели в правову систему? Чи достатньо простої фіксації норми у статті (наразі – ст. 14) спеціального Закону?*

Виконайте роль нормопроєктувальника: користуючись правилами юридичної техніки, сформулюйте положення для розділу «Прикінцеві та перехідні положення» цього проекту Закону в частині внесення необхідних змін (чи до КЗпП, чи до структури введення в дію самого закону), щоб повністю зняти зауваження Головного юридичного управління.

3. Використовуючи офіційний вебпортал Верховної Ради України (розділ «Законодавство»), здійсніть цільовий пошук та відберіть три чинні нормативно-правові акти різних суб'єктів правотворчості, що пройшли процедуру державної реєстрації: Постанову Кабінету Міністрів України; Наказ центрального органу виконавчої влади (міністерства); Розпорядження голови місцевої державної адміністрації (або місцевої військової адміністрації).

Проаналізуйте тексти вступних (констатуючих) частин цих актів через призму статей 17 та 19 Закону «Про правотворчу діяльність». З'ясуйте, яким чином у цих частинах актів відображено посилення на конкретне джерело вищої юридичної сили (закон), що надає цим суб'єктам нормотворчі повноваження (право на прийняття відповідних актів).

Підготуйте коротку аналітичну записку (до 2 сторінок), у якій: 1) відобразіть ланцюжок субординації між знайденими підзаконними актами та базовими законами; 2) проаналізуйте характер викладу вступних / констатуючих частин: зверніть увагу на наявність чіткого, предметного посилення на закон, що визначає повноваження органу на видання акту, або ж на використання загальних цільових декларацій («з метою вдосконалення...», «на виконання завдань...»); 3) обґрунтуйте, як ступінь чіткості та повноти посилення на закон-першоджерело у вступній частині акту впливає на дотримання принципу правової визначеності та окреслення меж нормотворчих повноважень суб'єкта владних повноважень.

4. Міністерство освіти і науки України оголосило про розробку стратегічного документа – «Концепції розвитку юридичної освіти в Україні до 2030 року».

Визначте місце цього документа в системі джерел. Чи є «Концепція» або «Стратегія» нормативно-правовим актом, чи це документ публічної політики? У чому їхня принципова різниця з погляду виникнення юридичних обов'язків для громадян? Побудуйте «Дорожню карту реалізації публічної політики» у вигляді графічної схеми або інтерактивної ментальної карти (MindMap за допомогою безкоштовних інструментів Miro/XMind). Покажіть на схемі, які саме нормативно-правові акти (Закони ВРУ, Постанови КМУ, Накази МОН) мають бути ухвалені на виконання цієї політичної Концепції, щоб вона запрацювала на практиці.

Список нормативних актів і літератури

1. Конституція України.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Закон України «Про правотворчу діяльність».
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-IX>
3. Закон України «Про Кабінет Міністрів України».
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18>
4. Закон України «Про центральні органи виконавчої влади».
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>
5. Закон України «Про місцеві державні адміністрації».
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14>
6. Codes and Legislation – German Legal Research.
<https://guides.ll.georgetown.edu/germanlegalresearch/codesandlegislation>
7. Germany – IALS Library Guides. <https://libguides.ials.sas.ac.uk/germany>
8. European Parliament Study on Legislation (2025).
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2025/769042/IUST_STU\(2025\)769042_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2025/769042/IUST_STU(2025)769042_EN.pdf)
9. Handbuch der Rechtsförmlichkeit (Manual of Legal Drafting).
https://www.bmjv.de/SharedDocs/Downloads/DE/Fachpublikationen/HandbuchDerRechtsfoermlichkeit_eng.pdf?__blob=publicationFile&v=4

10. Vom Entwurf zum Gesetz (Federal Ministry of Labour and Social Affairs). <https://www.bmas.de/DE/Service/Gesetze-und-Gesetzesvorhaben/vom-entwurf-zum-gesetz.html#docf8ee928c-fac7-413a-b03a-fl d7af90d963bodyText2>
11. Der Gesetzgebungsprozess (Federal Ministry for Digital and Transport). <https://bmds.bund.de/service/gesetzgebungsverfahren/gesetzgebungsprozess>
12. From the Official Journal to the Diário da República: The role of correlation tables. <https://officialblogofunio.com/2024/04/04/from-the-official-journal-to-the-diario-da-republica-the-role-of-correlation-tables-and-lei-44-2023-in-the-transposition-of-eu-law-into-portuguese-law/>
13. EU Law Compliance Check and Tables of Compliance Guidelines. <https://www.gfa-group.de/web-archive/association4u/images/eu-law-compliance-check-and-tables-of-compliance---guidelines-by-a4u.pdf>

Тема 3. Техніка нормопроєктування: зміст, елементи, правила.

План

1. Техніка нормопроєктування: поняття, сутність та значення.
2. Основні засоби та правила техніки нормопроєктування.
3. Інструменти техніки нормопроєктування.
4. Проблеми використання та оптимального поєднання правил, засобів та інструментів техніки нормопроєктування в умовах реформування державно-правового життя та європейської інтеграції.

Завдання

1. Робоча група розробляє комплексний законопроект про підтримку інноваційного бізнесу. Окремі розділи розроблялися різними суб'єктами, через це виникла термінологічна плутанина:

1) у розділі про державні гранти розробники використали термін «інноваційне підприємство»; 2) у розділі про податкові пільги спеціалісти в галузі фінансів запропонували конструкцію – «суб’єкт господарювання, що здійснює високотехнологічну діяльність»; 3) у прикінцевих положеннях ще одна група спеціалістів використала термін – «технологічний стартап».

При цьому розробники не включили до структури законопроекту частину / статтю, яка б закріплювала / уточнювала дефініції використаних термінів («Визначення термінів»), аргументуючи це тим, що значення цих термінів є цілком зрозумілим з контексту законопроекту.

Оцініть цю ситуацію з позиції класичних правил техніки нормопроєктування. Які саме правила порушено? Опишіть, із якими практичними проблемами зіткнеться державний орган (наприклад, податкова служба або міністерство), коли намагатиметься визначити, чи має право конкретна компанія на отримання гранту або пільги. Очистіть текст від багатозначності. У разі, якщо це можливо і доцільно – запропонуйте єдиний термін для цього законопроекту. Сформулюйте для нього однозначну і повну нормативну дефініцію за правилами юридичної логіки (визначте родинну ознаку та видові відмінності), яку можна винести в окрему статтю «Визначення термінів / основні терміни, використані у законі».

2. Під час проведення правової експертизи проєкту Закону «Про засади кібербезпеки в критичній інфраструктурі» група експертів виявила три різні варіанти формулювання відсилочних норм:

- **Стаття 12:** «Порядок та критерії віднесення об’єктів до критичної інфраструктури визначаються відповідними нормативно-правовими актами». (При цьому в усьому тексті проєкту більше немає жодної згадки, які саме це акти, якого органу і в який строк вони мають бути прийняті).

- **Стаття 18:** «Фінансування заходів із кіберзахисту здійснюється у порядку, передбаченому частиною четвертою статті 25 цього Закону». (При проведенні текстового аналізу з’ясувалося, що стаття 25 у цьому

законопроекті містить лише три частини, а частина четверта взагалі відсутня).

- **Стаття 22:** «Суб'єкти владних повноважень несуть відповідальність за порушення вимог цього Закону відповідно до законодавства».

Оцініть ситуацію з позиції техніки нормопроєктування. Які саме види техніко-юридичних помилок / дефектів допущено? Поясніть, у чому полягає практична небезпека «відсилки в нікуди» (ст. 12) та суто технічної помилки нумерації (ч. 4 ст. 18) для правозастосовного органу. Чому формулювання статті 22 («відповідно до законодавства») є дефектом / помилкою нормопроєктування і яку загрозу становить для принципу юридичної визначеності? Запропонуйте правильні, юридично довершені редакції цих трьох статей, ліквідувавши техніко-юридичні дефекти.

3. При розробці розділу «Дисциплінарна відповідальність» у проекті Муніципального кодексу робоча група виклала норми в такій послідовності:

Стаття 41. «Звільнення з посади в органах місцевого самоврядування як крайній захід дисциплінарного стягнення». *(Описуються процедурні підстави для звільнення).*

Стаття 42. «Порядок застосування та оскарження дисциплінарних стягнень». *(Встановлюються строки – 14 днів на оскарження).*

Стаття 43. «Дисциплінарним проступком є невиконання або неналежне виконання посадовою особою своїх обов'язків». *(Дається загальне визначення поняття).*

Стаття 44. «Види дисциплінарних стягнень». *(Перераховуються: догана, попередження про неповну службову відповідність, звільнення).*

Крім того, у тексті **Статті 43** розробники виклали норму таким чином: «Дисциплінарне стягнення застосовується керівником протягом місяця з дня виявлення проступку, який полягає у порушенні присяги або внутрішнього регламенту, під загрозою скасування такого стягнення у судовому порядку».

Проаналізуйте послідовність викладу статей 41 – 44. Яке класичне логічне правило побудови структури НПА тут порушено? Наведіть правильну (ієрархічну) черговість розташування цих статей від загального до конкретного та особливого.

Проаналізуйте структуру норми, викладеної у ст. 43. Знайдіть у ній класичні три елементи логічної структури правової норми (гіпотезу, диспозицію, санкцію). Чи дотримано тут правило «окреме правило – окремий структурний елемент (абзац / частина)»?

Чому змішування матеріальних норм (проступок / правопорушення) і процесуальних норм (строки застосування стягнення; загроза стягнень у судовому порядку) в одному реченні є дефектом законодавчої техніки?

Запропонуйте зміни до структури цього блоку статей. Запропонуйте таке формулювання ст. 43, яке відповідає вимогам юридичної логіки та ясності.

4. В умовах воєнного стану та необхідності екстреного виконання умов для отримання макрофінансової допомоги від міжнародних партнерів, Кабінет Міністрів доручив Міністерству за 48 годин розробити та підготувати до голосування комплексний законопроект про реформування стратегічної галузі. Міністерство поклало відповідальність за виконання завдання на керівника юридичного департаменту. Заступник керівника, з метою економії часу, запропонував: 1) не витрачати години на виписування детальних процедур, а зробити правові норми максимально бланкетними (перекинути все на рівень підзаконних актів міністерства, які ухвалюватимуться «на розвиток положень...» у подальшому); 2) замість чітких дефініцій використати прямі посилання на англійські тексти міжнародних стандартів, без їх офіційного закріплення в тексті закону.

Підготуйте аналітичну записку (до 2 сторінок) на ім'я міністра / міністерства, де з позицій техніки нормопроєктування збалансуйте два

чинники: швидкість / кризовість нормотворчості та дотримання класичних правил і використання інструментів техніки нормопроєктування.

До яких довгострокових негативних наслідків у правозастосовній практиці може призвести така «оперативна» нормотворчість після того, як закон набере чинності?

Запропонуйте легальний техніко-юридичний інструмент (їх поєднання), який дозволив би оперативно ухвалити акт, але запобіг би появі системних помилок / дефектів і правових колізій (наприклад, шляхом використання відтермінувальних умов, встановлення чітких дедлайнів для Кабінету Міністрів щодо розробки підзаконних актів тощо).

5. Проведіть моніторинг відкритих інформаційних ресурсів (офіційні заяви Мінцифри, Міністерства юстиції, Верховної Ради або аналітичні публікації у профільних юридичних виданнях) щодо впровадження автоматизованих систем у нормопроєктувальний процес України та дайте відповіді на питання:

Які саме цифрові інструменти (наприклад, автоматична перевірка тексту на колізії, лінгвістичні модулі аналізу термінології, перевірка внутрішніх відсилок) зараз тестуються або плануються до впровадження в українській правотворчій практиці? Які класичні помилки техніки нормопроєктування (наприклад, технічні помилки у відсилочних нормах, про які йшлося у завданні 2, чи дублювання дефініцій) Штучний Інтелект або алгоритми автоматизації здатні виявити / попередити / ліквідувати? Які елементи техніки нормопроєктування (наприклад, оцінка регуляторного впливу, усунення дискреційних повноважень, дотримання балансу інтересів) не можуть бути повністю делеговані ШІ і вимагають виключно людського «фільтра» (професійної юридичної діяльності)?

Список нормативних актів та літератури

Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Методичні рекомендації щодо розроблення проектів законів та дотримання вимог нормопроєктної техніки, схвалені постановою колегії Міністерства юстиції України від 21.11.2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0041323-00#Text>

Про правотворчу діяльність: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-IX>

Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11.09.2003 № 1160-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>

Про затвердження Положення про порядок роботи з законопроектами та іншими документами, що вносяться Президентом України на розгляд Верховної Ради України: затв. Указом Президента України від 30.03.1995 № 270/95. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/270/95>

Про затвердження Правил підготовки проектів актів Кабінету Міністрів України: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 06.09.2005 № 870. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/870-2005-%D0%BF#Text>

Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 18.07.2007 № 950. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950-2007-%D0%BF#Text>

Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 04.04.1995 № 116/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/95-%E2%F0#Text>

Про Положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України: затв. Указом Президента України від 15.11.2006 № 970/2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/970/2006#Text>

Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text> Бержерон, Р. Правила нормопроєктування. Київ. 1998.

Загальна теорія права: підручник. за ред. О. В. Петришина. Харків:

Право, 2020. 568 с.

Кондик, П. М. Техніко-юридичні аспекти вдосконалення нормотворчої діяльності органів державної влади в контексті інтеграції законодавства України до законодавства ЄС. Збірник тез лекцій з нормопроєктування. МЮУ. Центр правової реформи і законопроектних робіт. 2005. С. 53 – 60.

Красницька, А. В. Юридичні документи: техніка складання, оформлення та редагування: посібник. 2-ге вид., доповн. і переробл. Київ: Парламентське вид-во. 2006. С. 295.

Петришина, М. О. Нормопроєктувальна техніка як засіб формування системи дієвого та ефективного законодавства в Україні: теоретико-правовий підхід. *Актуальні питання публічного та приватного права*. №3 (08). 2014. С. 256 – 263.

Юридична техніка: навч. посіб. для вищих навч. заклад. / І. Д. Шутак, І. І. Онищук. Івано-Франківськ, 2013. 496 с.

Інформаційні ресурси та цифрові платформи

1. Офіційний вебпортал Верховної Ради України. База даних «Законотворчість» (Електронний Парламент / Комплексна інформаційна система). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/>

2. Міністерство юстиції України. Офіційний вебсайт (Моніторинг розробки Єдиної вебплатформи для роботи з НПА та правової експертизи). URL: <https://minjust.gov.ua/>

3. Урядовий портал України. Розділ «Європейська інтеграція» (Інструменти адаптації законодавства та моніторингу acquis ЄС / UA-EU Alignment Tool). URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/napryamki/yevrointegraciya>

4. Єдиний державний вебпортал відкритих даних (Платформа «Дія.Відкриті дані» для автоматизованого аналізу масивів правової інформації). URL: <https://data.gov.ua/>

Тема 4. Порядок здійснення правового моніторингу в Україні

План

1. Поняття правового моніторингу.
2. Співвідношення правового моніторингу з іншими правовими категоріями у сфері забезпечення ефективності юридичного нормопроєктування (експертизою НПА, правовим аудитом, оцінкою регуляторного впливу).
3. Особливості правового регулювання організації і здійснення правового моніторингу в Україні. Суб'єкти, інструменти та організація правового моніторингу в Україні.
4. Документальне оформлення результатів правового моніторингу та механізм їх реалізації (звіти, урядові записки, урядові доповіді).
5. Значення результатів правового моніторингу для підвищення ефективності юридичного нормопроєктування, захисту прав людини та забезпечення сталих умов для бізнесу.

Завдання

1. У структурі Міністерства юстиції України та його територіальних органів функціонують підрозділи, до повноважень яких належить систематизація законодавства, правова експертиза та моніторинг правозастосування. Проте на практиці часто виникає дублювання функцій або брак чіткої стратегії (наприклад, моніторинг проводиться лише «постфактум», коли підзаконний акт уже призвів до проблем правореалізації).

Ознайомтеся з Положенням про Міністерство юстиції України та порядком проведення ним моніторингу правозастосування. Які конкретно структурні підрозділи Мін'юсту (департаменти / управління) відповідальні за цю діяльність?

Визначте мету, тактику та стратегію Мін'юсту в цій сфері. Чи є цей моніторинг системним (постійним), чи він має реактивний характер (проводиться у відповідь на скарги)?

Запропонуйте цифрові інструменти (наприклад, автоматизований збір судової статистики або відкриті опитування бізнесу через систему «Взаємодія»), які Мін'юст може інтегрувати у свою діяльність для підвищення ефективності моніторингу.

2. В країнах ЄС та США правовий моніторинг є частиною концепції «*Smart Regulation*» (розумного регулювання) і реалізується через інструменти RIA (*Regulatory Impact Assessment* – оцінка регуляторного впливу) та ex-post evaluation (оцінка закону після набрання ним чинності). В Україні оцінка регуляторного впливу проводиться переважно Державною регуляторною службою і стосується сфери бізнесу, тоді як загальносоціальні закони (наприклад, у сфері судустрою чи прав людини) не проходять комплексний ex-post моніторинг.

Спираючись на досвід країн ЄС (наприклад, практику діяльності Regulatory Scrutiny Board в Єврокомісії), обґрунтуйте необхідність запровадження в Україні єдиного інституту ex-post моніторингу для всіх без винятку законів.

Який орган влади (Мін'юст, спеціальний незалежний орган чи парламентські комітети) має координувати цю стратегію? Обґрунтуйте свій вибір.

Запропонуйте шляхи / способи адаптації європейського інструменту «Тест МСП» (SME Test – оцінка впливу для малого та середнього бізнесу (підприємств) до українських реалій у процесі правового моніторингу, щоб запобігти ухваленню законів, які душать підприємництво.

3. Під час проведення правового моніторингу правозастосування підзаконних актів у сфері соціального захисту Секретаріат Уповноваженого

Верховної Ради України з прав людини виявив системну проблему. У тексті Порядку надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам (ВПО), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України, було використано формулювання: *«...допомога припиняється у разі відсутності особи за місцем фактичного проживання під час проведення вибіркової перевірки без поважних причин»*.

Моніторинг судової статистики та скарг громадян показав, що через відсутність у Постанові КМУ чіткого переліку «поважних причин» та строків для надання пояснень, територіальні органи соціального захисту масово й свавільно припиняли виплати громадянам (наприклад, коли людина під час перевірки перебувала в лікарні або в черзі за гуманітарною допомогою). Як наслідок, понад 15 000 громадян залишилися без засобів до існування, а суди першої інстанції виявилися завалені позовами про скасування рішень соцзахисту. За результатами моніторингу було складено Спеціальну доповідь Уповноваженого ВРУ з прав людини, в якій відображено стан практики застосування, зокрема, з урахуванням проблем якості тексту підзаконного акту.

Які саме техніко-юридичні дефекти Постанови КМУ (невизначеність термінології, дискреційні повноваження чиновників) могли стати причиною масового порушення прав людей?

Опишіть, як ця конкретна помилка нормопроєктування вплинула на: 1) реалізацію і захист прав і свобод людини і громадянина (вплив на родину ВПО, яка залишається без виплат); 2) організацію і діяльність органів державної влади (навантаження на судову систему, а також бюджетні витрати тощо).

Який документ має видати Міністерство юстиції або Кабінет Міністрів України за результатами цього моніторингу, щоб оперативно виправити ситуацію? Сформулюйте проєкт змін до абзацу Постанови КМУ, який усуне правову невизначеність.

4. За результатами правового моніторингу Державної податкової служби та Мін'юсту було встановлено, що через недосконалу редакцію статті Закону «Про державну підтримку суб'єктів господарювання» підприємства реального сектору економіки протягом року переплатили до бюджету мільйонні суми через неоднокове тлумачення податкових пільг судами. Бізнес-омбудсмен (Рада бізнес-омбудсмена) заявив про загрозу закриття підприємств.

Ваше завдання як члена міжвідомчої робочої групи, якій доручено розробити План дій (стратегію тактичного реагування) за результатами цього моніторингу: 1) запропонуйте алгоритм дій для оперативного реагування та виправлення ситуації? 2) визначте документи (і їх послідовність), які необхідно підготувати: Роз'яснення Мін'юсту, Узагальнення судової практики Верховного Суду чи терміновий проєкт Закону про внесення змін; 3) обґрунтуйте, який з цих інструментів буде найбільш ефективним для захисту прав підприємств.

Тема 5. Обставини та умови застосування правил формування змісту нормативно-правових актів

План

1. Прогнозування і планування як вихідні умови нормопроєктування.
2. Встановлення необхідності правового регулювання: збір, обробка, представлення необхідної і достовірної інформації (результати соціологічних досліджень, опитувань, аналіз зарубіжної практики правової регламентації правовідносин тощо).
3. Генерування ідеї, формулювання нормотворчої пропозиції, розробка концепції нормативно-правового акту.

4. Пошук оптимального вирішення питання правового регулювання певного виду суспільних відносин: мета правового регулювання, цілі проекту акту, завдання, способи досягнення поставленої цілі, очікувані результати, побічні наслідки тощо.

5. Забезпеченість рішення.

6. Інші вимоги та правила формування змісту нормативно-правових актів.

Завдання

1. Згідно з останніми опитуваннями, 73% молодих підприємців (віком до 29 років) закривають свій бізнес у перший рік через брак стартового капіталу та складність податкового обліку. Водночас аналіз зарубіжної практики (досвід Естонії та Польщі) показує, що запровадження безподаткового «року для старту» знижує рівень закриття бізнесу на 40%.

Попрацюйте в малих групах:

1. *Збір та обробка інформації: Проаналізуйте наведені дані. Сформулюйте на їх основі нормотворчу пропозицію (сформулювати 1 – 2 речення, якими передати суть ідеї).*

2. *Розробка Концепції акта: дотримуючись правил нормопроєктування складіть структуру Концепції майбутнього Закону. Зафіксуйте: ціль запропонованих змін; основні завдання; очікувані (прогнозовані) результати.*

3. *Забезпеченість рішення: Розрахуйте можливі побічні наслідки (визначте конкретні альтернативи – чим перекрити дефіцит місцевого бюджету у разі звільнення молоді від податків) Запропонуйте компенсаторний механізм.*

2. До профільного міністерства та Комітету Верховної Ради надходять звернення від асоціацій органів місцевого самоврядування та мешканців великих міст. Проблема у стрімкому зростанні кількості ДТП та конфліктів за

участю осіб, які пересуваються на електросамокатах та моноколесах (засобах мікромобільності). Ці особи їздять тротуарами, створюючи небезпеку для пішоходів, але їхній правовий статус у Правилах дорожнього руху (ПДР) та Законі «Про дорожній рух» залишається розмитим.

Попрацюйте в малих групах:

1. Обґрунтування та аналіз альтернатив: проведіть пошук оптимального вирішення питання з погляду його ефективності (цілі безпеки):
1) внесення точкових змін до Закону України «Про дорожній рух» та ПДР (визнання їх учасниками дорожнього руху, заборона руху тротуарами); 2) делегування повноважень органам місцевого самоврядування, щоб кожне місто (Київ, Львів, Харків тощо) ухвалювало свої локальні Правила користування самокатами на рівні рішень міськрад. З метою обґрунтування необхідності врегулювання питання скористайтесь Єдиним державним реєстром судових рішень (<http://reyestr.court.gov.ua/>), знайдіть судові рішення (вирок у кримінальній справі або постанову про адміністративне правопорушення) за останні 1 – 2 роки, де фігурує ДТП за участю електросамоката чи моноколеса.

2. Аналіз побічних наслідків: визначте які саме побічні наслідки (наприклад, для сервісів прокату бізнесу або для навантаження на патрульну поліцію) виникнуть у разі обрання одного з варіантів.

3. Формулювання пропозиції: сформулюйте коротку нормотворчу пропозицію (1 – 2 абзаци) для концепції майбутнього акту, яка б збалансувала інтереси пішоходів, користувачів самокатів та шерингового бізнесу.

3. Група народних депутатів підготувала та презентувала в медіа ідею законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення безкоштовного проїзду в громадському транспорті для студентів протягом навчального року». Розробники зазначають, що мета проекту – соціальна підтримка молоді та стимулювання розвитку освіти.

Попрацюйте в малих групах:

1. Аналіз забезпеченості рішення: проаналізуйте ідею з позиції вимог Бюджетного кодексу України та правил «забезпеченості рішення». З'ясуйте за рахунок яких джерел (державного бюджету чи збитків місцевих комунальних підприємств) має / може реалізовуватися ця ідея.

2. Збір та обробка інформації: з'ясуйте яку необхідну / обов'язкову інформацію (економічні розрахунки, статистику кількості студентів у містах, аналіз спроможності місцевих бюджетів) розробники мали зібрати до формулювання і оприлюднення ідеї (щоб ідея могла бути реалізована).

3. Трансформація в концепцію: перетворіть ідею на збалансовану, реалістичну Концепцію акту (наприклад, замініть тотальний безкоштовний проїзд на адресну монетизовану допомогу лише для пільгових категорій студентів, визначте етапи впровадження тощо).

4. Ознайомтеся на порталі Верховної Ради України з чинним Планом законопроектної роботи Верховної Ради України на поточний рік.

Попрацюйте індивідуально:

1. Оберіть із цього Плану один законопроект, який планується до розробки (бажано у сфері, яка вам ближча – цивільне, кримінальне, екологічне право тощо).

2. Знайдіть у відкритих джерелах (пояснювальні записки до схожих проєктів, аналітика Інституту законодавства чи профільних Think Tanks) відповідь: які саме результати соціологічних досліджень, опитувань чи аналізу зарубіжної практики стали підставою для включення цього питання до Плану.

3. Зробіть критичний висновок: чи дійсно існує суспільна необхідність у регулюванні цього питання, чи це суто «політичне планування».

Список нормативних актів та літератури

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. Про дорожній рух: Закон України від 30.06.1993 № 3353-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12>
3. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11.09.2003 № 1160-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>
4. Про затвердження Правил дорожнього руху: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 № 1306. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF>
5. Регламент Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.07.2007 № 950. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950-2007-%D0%BF>
6. Юридична техніка: підручник / за ред. проф. М. І. Панова. Харків: Право, 2021. 344 с.
7. Теоретичні та практичні засади нормопроєктування в Україні: методичний посібник. Міністерство юстиції України. Київ, 2023. 182 с.
8. Аналіз регуляторного впливу та оцінка ефективності законодавства: європейський досвід та українська практика: Науково-аналітична доповідь. Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2022. 96 с.
9. Smart Regulation та концепція ex-ante оцінки в публічному управлінні: монографія. Київ: НаУКМА, 2023. 210 с.

Інформаційні ресурси та цифрові платформи

1. Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/>
2. Офіційний вебпортал Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/>

3. Платформа «Взаємодія» (Електронні консультації з громадськістю). URL: <https://vzaemodia.gov.ua/>
4. Центр політико-правових реформ (ЦППР). URL: <https://pravo.org.ua/>
5. Рада бізнес-омбудсмена України. URL: <https://boi.org.ua/>

Тема 6. Лінгвістичні та стилістичні правила і вимоги до нормативно-правового акту: актуальність та сучасність державних стандартів

План

1. Мовні стандарти та державна мова в нормотворчості: як вимоги Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної» та стандарти Національної комісії зі стандартів державної мови впливають на юридичну техніку.
2. Офіційно-діловий стиль та його підстили: специфіка мови закону (юридичного підстилю) порівняно з актами правозастосування.
3. Рух за спрощення юридичної мови (Plain Language Movement): світовий досвід та українські реалії. «Складно» не означає «розумно».
4. Типові стилістичні помилки в текстах НПА: канцеляризми, плеоназми, тавтологія, занадто довгі речення (мовні штампи).

Завдання

1. У багатьох країнах ЄС та США діють стандарти *Plain Language* (простої мови), які вимагають, щоб нормативні акти, які стосуються безпосередньо громадян, були зрозумілими з першого прочитання. В Україні

досі панує традиція «важких», багаторівневих речень переобтяжених дієприкметниковими зворотами. Зокрема: «У разі виникнення обставин, що зумовлюють необхідність здійснення перерахунку раніше призначених виплат, суб'єкт владних повноважень у строк, що не перевищує десятиденний термін з моменту отримання відповідного пакету документальних матеріалів, зобов'язаний провести вищезначені дії з обов'язковим наступним письмовим повідомленням заявника».

Проаналізуйте наведене речення (знайдіть інші подібні приклади). З'ясуйте які стилістичні дефекти (нагромадження іменників, пасивні звороти, канцеляризми) ускладнюють його сприйняття.

Переформулюйте цей нормативний припис (обраний вами), керуючись правилами «спрощення юридичної мови» (розбийте на короткі речення, використовуйте активні дієслова). Текст має стати зрозумілим для пересічного громадянина, але зберегти точний юридичний зміст.

2. З ухваленням нового Правопису та розробки стандартів безбар'єрності в українському суспільстві активно використовуються фемінітиви. Проте в текстах чинних нормативно-правових актів відсутня єдина тенденція до уніфікації. Наприклад, у трудовому договорі чи законі пишуть «директор», «замовник», «народний депутат» у чоловічому роді, що викликає критику з боку гендерних експертів. Водночас надмірне використання конструкцій типу «громадянин / громадянка» або «учень (учениця)» може загроможувати текст акту.

Ознайомтеся з позицією Національної комісії зі стандартів державної мови щодо використання гендерно-чутливої лексики в офіційних документах.

Запропонуйте лінгвістичне рішення для нормопроєктувальника: як відобразити принцип гендерної рівності в тексті Закону «Про державну службу», щоб не порушити вимоги лаконічності та чіткості юридичного стилю і врахувати сучасні державні мовні стандарти.

Який варіант є більш виправданим для тексту закону: використання універсального чоловічого роду («державний службовець») як граматичної норми для посад, чи дублювання («керівник / керівника»)? Відповідь обґрунтуйте з погляду лінгво-стилістичних вимог.

3. Під час підготовки проекту змін до Положення про порядок надання ліцензій в одному з нормативних приписів було використано таку синтаксичну конструкцію: «Право на отримання державної субсидії мають фермерські господарства, які займаються вирощуванням органічної продукції та мають у власності земельні ділянки площею до 100 гектарів, що зареєстровані в установленому порядку протягом останніх трьох місяців».

Під час проведення лінгвістичної та юридичної експертизи тексту було виявлено змістову колізію, спричинену невдалою структурою речення. Зокрема, виникла подвійна інтерпретація: з одного боку, часове обмеження («протягом останніх трьох місяців») може стосуватися моменту набуття права власності на земельну ділянку; з другого – моменту створення та реєстрації самого фермерського господарства.

Проаналізуйте речення з погляду вимог синтаксису офіційно-ділового стилю. Визначте граматичні помилки / дефекти, через які підрядне речення («що зареєстровані в установленому порядку...») створило колізію. З'ясуйте чи може це бути наслідком неправильного розташування дієприкметникового звороту відносно кількох іменників у реченні.

Запропонуйте два варіанти редагування цього припису, застосовуючи правила усунення синтаксичної двозначності та «розщеплення» складних конструкцій: 1) строк у три місяці має стосуватися виключно моменту реєстрації фермерського господарства; 2) строк у три місяці має стосуватися виключно моменту реєстрації права на земельну ділянку.

Сформулюйте загальне лінгво-стилістичне правило для нормопроєктувальника щодо забезпечення синтаксичної однозначності

речення (забезпечити однозначність розуміння припису) та правильного розташування обмежувальних зворотів при правозастосуванні.

4. Ознайомтеся з офіційним документом Європейського Союзу «Спільне керівництво Європейського Парламенту, Ради та Комісії з розробки текстів правових актів у межах Співтовариства» (*Joint Practical Guide for the drafting of legislation*), зокрема з розділами, що присвячені чіткості, простоті та одноманітності мови актів.

Знайдіть на порталі Верховної Ради України будь-який чинний підзаконний акт (наказ міністерства або постанову КМУ), ухвалений з метою адаптації законодавства України до норм ЄС. Зіставте текст обраного акту з вимогами європейського Керівництва щодо лаконічності синтаксису та відсутності лінгвістичних нагромаджень.

Зробіть висновок з приводу додержання в українському акті європейських стандартів *Plain Language*. З'ясуйте які розбіжності в правилах нормопроєктування (наприклад, у структуруванні речень чи використанні віддієслівних іменників тощо) заважають повній лінгвістичній уніфікації українського законодавства із законодавством ЄС.

5. Знайдіть та проаналізуйте два накази різних центральних органів виконавчої влади (наприклад, Наказ Міністерства фінансів України та Наказ Міністерства охорони здоров'я України), які затверджують певні порядки чи інструкції для громадян за останній рік.

Оцініть тексти цих актів на предмет уніфікації лінгво-стилістичних правил. Зверніть увагу на: 1) способи вираження нормативного обов'язку (вживання слів «зобов'язаний», «має право», «здійснює»); 2) рівень загроможденості текстів канцеляризмами; 3) підходи до вживання фемінітивів чи гендерно-нейтральних конструкцій.

Виявіть відмінності у стилі викладення. Обґрунтуйте, чому відсутність єдиного державного стандарту (правил) нормопроєктування

призводить до лінгвістичної розрізненості актів різних відомств та як це впливає на єдине розуміння норм судами.

Список нормативних актів і літератури

1. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>
2. Питання українського правопису: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.05.2019 № 437. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/437-2019-%D0%BF>
3. Про Національну стратегію створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: Указ Президента України від 03.04.2021 № 139/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/139/2021>
4. Про затвердження заходів з виконання Національної стратегії створення безбар'єрного простору в Україні (в частині мовних стандартів та безбар'єрності комунікації): Постанова Кабінету Міністрів України від 25.04.2023 № 405. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405-2023-%D0%BF>
5. Рекомендації щодо застосування фемінітивів та гендерно-чутливої лексики в офіційно-діловому стилі: Рішення Національної комісії зі стандартів державної мови. URL: <https://mova.gov.ua/>
6. Постанова Верховного Суду від 22 травня 2024 року у справі № 640/9824/19 (щодо законності ухвалення Українського правопису). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119212435>
7. Український правопис: монографія. Національна академія наук України. Київ: Наукова думка, 2019. 393 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Pravopys.2019/ukr.pra vopys-2019.pdf>
8. Правила оформлення проєктів законів та основних вимог законодавчої техніки (Методичні рекомендації). Київ: Апарат Верховної Ради України, 2007. 84 с.

9. Артикуца Н. В. Мова права і юридична термінологія: навч. посіб. 2-ге вид., змін. і доп. Київ: Стилос, 2004. 277 с.
10. Биля-Сабадаш І. О. Мовностилістичні правила вираження змісту нормативних правових актів. Форум права. 2009. № 1. С. 35 – 42.
11. Бержерон Р. Правила нормопроєктування / пер. з франц. Київ: Основи, 1998. 142 с.
12. Кібенко О. Проста мова юридичних документів – що це і навіщо? // Юридична газета online. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/prosta-mova-yuridichnih-dokumentiv--shcho-ce-i-navishcho.html>
13. Онищук І. І. Техніка юридичного письма в нормативно-правових актах: монографія. 2-ге вид., стер. Харків: Право, 2019. 226 с.
14. Риндюк В. І. Нормотворча діяльність: навч.-метод. посіб. для самоств. вивч. дисц. Київ: КНЕУ, 2009. 162 с.

Тема 7. Українська правнича термінологія та проблеми її застосування у контексті мовної реформи

План

1. Вимоги до застосування правових термінів.
2. Стандарти правничої термінології.
3. Актуальні питання вітчизняного правничого термінознавства.
4. Поняття термінів законодавства і термінів юридичної науки.
5. Використання чужомовних та інтернаціональних термінів в українській юриспруденції.
6. Практичні аспекти використання (застосування) правничої термінології в процесі формування (створення) нормативно-правового акту (нормотворчості, нормопроєктувальної діяльності).

Завдання

1. У межах масштабної реформи та дерадянзації вітчизняного законодавства поставлено завдання очистити масив чинних нормативно-правових актів від застарілих, ідеологічно забарвлених або русифікованих термінів, які суперечать сучасним державним стандартам. Окремим викликом є заміна радянських правових концептів на терміни, що відповідають європейським правовим стандартам, без втрати суті регулювання.

Проаналізуйте запропоновані пари термінів, що зустрічаються в актах. Обґрунтуйте з погляду юридичної науки та мовних стандартів, чому одні терміни підлягають вилученню чи заміні, а інші є лінгвістично та юридично коректними:

1. Застарілі концепти та кальки: «цивільне законодавство союзу», «підприємства, установи, організації», «власність радянського народу», «робочі та службовці», «генеральний план розвитку», «житлово-комунальне господарство».

2. Сучасні відповідники: «законодавство України», «суб'єкти господарювання / юридичні особи», «державна / комунальна власність», «працівники», «комплексний план просторового розвитку», «муніципальна інфраструктура та життєзабезпечення громад».

Опираючись на результати попереднього аналізу, сформулюйте точне юридичне визначення (дефініцію) для статті нового законопроекту, яка має легально закріпити сучасний європейський концепт «муніципальна інфраструктура та життєзабезпечення громад» замість успадкованого радянського поняття. Перевірте сформульовану вами дефініцію на відповідність базовим стандартам термінознавства: переконайтеся, що визначення є лаконічним, однозначним, повним тощо.

2. Під час підготовки проекту Закону України «Про стимулювання розвитку цифрових технологій» розробники масово використали запозичені

терміни: «краудфандинг», «локдаун-менеджмент», «аутсорсинг бізнес-процесів», «діджитал-резиденти». Головне юридичне управління повернуло проєкт із зауваженням: «Надмірне використання чужомовних слів без належного перекладу або визначення порушує вимогу чіткості закону та засади функціонування української мови як державної».

Попрацюйте в малих групах:

Розділіть наведені терміни на дві категорії: 1) необхідні інтернаціоналізми, які не мають точних аналогів в українській мові й мають бути залишені (із закріпленням легального визначення); 2) необґрунтовані запозичення, які можна без втрати змісту замінити автентичними українськими відповідниками.

Запропонуйте українські правові відповідники для запозичень, які підлягають заміні. Сформулюйте статтю законопроекту «Визначення термінів» для тих слів, які вирішено залишити, дотримуючись правила: «чужомовний термін у тексті акту застосовується лише тоді, коли його зміст повністю розкривається через дефініцію».

3. В українській правовій доктрині (науці) та в текстах законів часто виникає розрив. Науковці використовують глибокі теоретичні категорії, тоді як законодавець потребує прикладних, формалізованих понять. Закріплення в тексті закону суто доктринальних термінів може призвести до проблем правозастосування.

Попрацюйте в малих групах:

Проаналізуйте поняття «правова держава», «суб'єкт правовідносин», «зловживання правом», «фізична особа», «правосуб'єктність». З'ясуйте які з цих термінів є суто категоріями юридичної науки (доктрини), а які – термінами законодавства. Чи доцільно закріплювати термін «правова держава» або «зловживання правом» у статті 1 галузевого (наприклад, Податкового) кодексу?

Знайдіть у чинному законодавстві приклад, коли один і той самий термін у різних кодексах чи законах має абсолютно різний зміст (наприклад, термін «особа» в ЦК і КПК, або «дохід» у Податковому та Господарському кодексах). Наведіть і обґрунтуйте потенційні для суду ризики, що створює така термінологічна розрізненість. Запропонуйте шляхи / напрями уніфікації.

4. Користуючись офіційним порталом Верховної Ради України (розділ «Законотворчість») або базою інструменту *UA – EU Alignment*, знайдіть чинний закон або законопроект, ухвалений / зареєстрований протягом останніх двох років, який спрямований на виконання євроінтеграційних зобов'язань.

З'ясуйте які нові правові інструменти, дефініції чи категорії було імпортовано в текст НПА з європейського права. Чи адаптовано цей термін під правила української нормотворчої техніки? Чи не створює він суперечностей із категоріями Конституції України або базових кодексів (наприклад, Цивільного чи Господарського)? Оцініть, чи вдалося розробникам досягти «оптимального поєднання» національних традицій нормопроєктування та вимог ЄС. У разі, якщо виявлено дефекти, запропонуйте свій варіант мовної чи логічної інтеграції цієї норми.

Список нормативних актів і літератури

1. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20>
2. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>
3. Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії: Закон України від 21.03.2023 № 3005-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20>

4. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні (щодо правового режиму Дія.City та інтернаціональних термінів): Закон України від 15.07.2021 № 1667-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20>

5. Питання українського правопису: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.05.2019 № 437. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/437-2019-%D0%BF>

6. Методичні рекомендації щодо розроблення проєктів законів та дотримання вимог нормопроектної техніки: Схвалено постановою колегії Міністерства юстиції України від 21.11.2000 № 41. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0041323-00>

7. Постанова Верховного Суду від 22 травня 2024 року у справі № 640/9824/19 (щодо Українського правопису). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119212435>

8. Пульс Угоди / UA – EU Alignment: Офіційний державний вебпортал моніторингу виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. URL: <https://pulse.eu-ua.org/>

9. Український правопис: монографія. Національна академія наук України. Київ: Наукова думка, 2019. 393 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Pravopys.2019/ukr.pravopys-2019.pdf>

1. Гетьман А. П. Термінологія екологічного законодавства: методологічні засади та перспективи уніфікації // Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. Харків: Право, 2008. Т. 4. С. 260 – 272.

2. Ключко М. І. Юридична термінологія: поняття, особливості. Державне будівництво та місцеве самоврядування. Харків: Право, 2009. Вип. 18. С. 148 – 154.

3. Ковтун І. І. Словотвірна та структурно-семантична характеристика юридичної термінології. Лінгвістичні дослідження : зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2012. Вип. 34. С. 229 – 236.

4. Косович В. М. Оціночні поняття як засіб юридичної техніки: монографія. Львів : Тріада-плюс, 2010. — 212 с.
5. Кочан І. М. Юридична термінологія крізь призму лінгвістики // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2018. № 32, т. 3. С. 57 – 61.
6. Любченко М. І. Юридична термінологія: поняття, особливості, види: монографія. Харків: ТОВ «Видавництво Права Людини», 2015. 280 с.
7. Правнича лінгвістика: навч. посіб. / Г. П. Проценко, О. Ф. Прохоренко та ін. Київ: А.В.К., 2010. 312 с.
8. Хворостянкіна А. В. Дефініції в законодавчих текстах: питання теорії. Офіційний сайт Міністерства юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/>
9. Яцишин Н. П. Юридична термінологія як спеціалізована система правових понять // Термінологічний вісник : зб. наук. пр. Київ: ІУМ НАНУ, 2013. Вип. 2 (2). С. 99–103. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/51296/17Yats%20%D1%83sh%20%D1%83n.pdf?sequence=1>

Тема 8. Вимоги до форми та структури нормативно-правових актів

План

1. Внутрішня та зовнішня форма нормативно-правового акту.
2. Реквізити нормативно-правового акту.
3. Структура нормативно-правового акту.
4. Назва нормативно-правового акту.
5. Преамбула нормативно-правового акту.

6. Прикінцеві та перехідні положення нормативно-правового акту.
7. Додатки.
8. Зміни у структурі нормативно-правового акту у разі внесення змін до нього.

Завдання

1. Під час розробки проєкту Закону України «Про засади енергетичної незалежності України» робоча група запропонувала такий варіант назви та преамбули: «Закон України про деякі питання невідкладного забезпечення та стимулювання розвитку системи енергетичної незалежності України, а також підвищення ефективності управління у цій сфері та інші пов'язані питання». У преамбулі йшлося: «Цей Закон, виражаючи волю українського народу до побудови суверенної, демократичної та енергетично незалежної держави, з метою забезпечення світлого майбутнього для наступних поколінь та подолання світової кризи, встановлює засади діяльності енергетичного сектору, визначає права громадян та регулює відносини між усіма суб'єктами, які так чи інакше пов'язані з енергетикою».

Проаналізуйте назву законопроєкту і з'ясуйте які вимоги нормотворчої техніки (лаконічність, інформативність, повнота, чіткість тощо) було порушено. Запропонуйте лаконічний, однозначний і повний варіант назви.

Оцініть текст преамбули з погляду Закону України «Про правотворчу діяльність». Знайдіть нормотворчі помилки / дефекти (декларативність, політичні гасла, підміна предмету регулювання норм права).

Сформулюйте текст преамбули так, щоб він чітко визначав виключно мету та предмет правового регулювання закону, без публіцистичних зворотів.

2. Розроблено проєкт Закону України «Про реформу місцевих державних адміністрацій». Законопроєкт повністю змінює систему контролю

за законністю рішень місцевого самоврядування. Окремі статті (щодо нових повноважень голів МДА) мають набрати чинності лише після завершення воєнного стану. Крім того, Уряду потрібно дати 6 місяців на приведення своїх актів у відповідність, а діючі державні службовці та інші працівники мають пройти переатестацію протягом року. Розробники включили всі ці приписи в один розділ під назвою «Прикінцеві положення».

Попрацюйте в малих групах:

Розподіліть наведені нижче завдання нормопроєктувальника між двома кошиками. «Прикінцеві положення» та «Перехідні положення»:

1. Визначення моменту набрання чинності законом (або окремими статтями). 2. Доручення Кабінету Міністрів України щодо розробки підзаконних актів. 3. Правила дії нових норм щодо правовідносин, які виникли до ухвалення закону (статус чинних голів МДА під час переатестації і т. п.). 4. Перелік законів, які втрачають чинність або до яких вносяться зміни. 5. Тимчасовий порядок фінансування адміністрацій до кінця бюджетного року.

Сформулюйте текстову структуру фінальної частини закону. Виділіть окремо Розділ «Прикінцеві положення» та Розділ «Перехідні положення», дотримуючись правильної хронологічної та логічної послідовності викладення техніко-юридичних приписів.

3. Під час підготовки проекту Закону України «Про державну підтримку молодих науковців» розробники вирішили винести критерії оцінювання наукових проєктів та форму заяви на отримання гранту в окремі додатки. Проте у самому тексті закону (в статтях 4 та 7) вони означили: «Оцінювання здійснюється за затвердженими критеріями, а заява подається за встановленою формою». На етапі лінгво-юридичної експертизи з'ясувалося, що в Критеріях (Додаток 1) використовуються терміни, яких взагалі немає в законі, а гриф затвердження на додатках оформлений довільно.

Попрацюйте в малих групах:

Оцініть зв'язок між основним текстом законопроекту та додатками. Як саме повинна бути сформульована відсильна норма в тілі закону, щоб додаток став його невіддільною частиною? (Доопрацюйте наведені фрази зі статей 4 та 7 згідно з правилами законодавчої техніки: «...відповідно до Додатка 1 до цього Закону»).

Обґрунтуйте, чому термінологічна розбіжність між текстом акту та його додатком (наприклад, у законі вжито термін «науковий керівник», а в таблиці додатка – «відповідальний виконавець») є нормотворчим дефектом. Який елемент матиме пріоритет у разі виникнення колізії?

Користуючись вимогами уніфікованих стандартів (наприклад, вимогами Апарату ВРУ чи КМУ), змодельуйте правильний вигляд правового верхнього кута (грифу) для Додатка 2 (Форма заяви). Зазначте які обов'язкові елементи повинен містити цей гриф (слово «Додаток», назва акту, його дата та номер).

Список нормативних актів і літератури

1. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20>
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Методичні рекомендації щодо розроблення проєктів законів та дотримання вимог нормопроектної техніки: Схвалено постановою колегії Міністерства юстиції України від 21.11.2000 № 41. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0041323-00>
4. Правила оформлення проєктів законів та постанов Верховної Ради України: Рекомендації Головного юридичного управління Апарату ВРУ (щодо структури, додатків та грифів). URL: <https://www.rada.gov.ua/>

5. ДСТУ 4163:2020. Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2020
6. Богачова О. В. Структура закону як елемент законодавчої техніки. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2014. Вип. 5. С. 12–17.
1. Гусев О. Ю. Техніко-юридичні вимоги до додатків у структурі нормативно-правових актів // Часопис Київського університету права. 2019. № 2. С. 44 – 48.
2. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Юридична техніка: правові засади нормопроєктування : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 256 с.
3. Камінська Н. В. Преамбула закону: теоретико-правова природа та нормативне значення. Публічне право. 2021. № 1 (41). С. 89 – 96.
4. Косович В. М. Формально-логічні та структурні вимоги до нормативно-правових актів як критерії їхньої якості. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2017. Вип. 64. С. 3 – 11.
5. Крижанівський В. П. Прикінцеві та перехідні положення законів: архітектоніка та специфіка правового регулювання. Право України. 2022. № 4 С. 112 – 125.
6. Шутак І. Д., Онищук І. І. Техніко-юридичний інструментарій правотворчості : монографія. Івано-Франківськ : Хейла, 2014. – 304 с.

Тема 9. Особливості правового регулювання та застосування засобів техніки нормопроєктування органами публічної влади в Україні

План

1. Проблемні аспекти нормопроєктувальної діяльності Президента України.
2. Законотворча діяльність: особливості правового регулювання, організації і здійснення.
3. Порядок розробки і прийняття нормативно-правових актів органів державної виконавчої влади.
4. Порядок розробки і прийняття нормативно-правових актів органів місцевого самоврядування.
5. Питання створення та функціонування реєстрів нормативно-правових (правових) актів органів місцевого самоврядування.
6. Контроль у сфері муніципальної нормотворчості: актуальні проблеми та перспективи.

Завдання

1. Громадянин України звернувся до Конституційного суду України із конституційною скаргою щодо визнання неконституційним закону, прийнятого Верховною Радою України під час чергового пленарного засідання. Свою скаргу громадянин мотивував тим, що розгляд і голосування питання щодо законопроекту відбувалися із порушенням процедурно-процесуальних вимог Закону України «Про регламент Верховної Ради України». Так, Верховною Радою України було прийнято рішення про одноразове відхилення від процедури з метою прискорення розгляду та прийняття особливо важливого законопроекту. Прийнятий Верховною Радою України законопроект було направлено на підпис Президенту України, який протягом встановленого Конституцією України строку не підписав закон. При цьому, під час повторного розгляду закон було прийнято Верховною Радою України двома третинами від її конституційного складу та оприлюднено Головою Верховної Ради України.

Дайте юридичний аналіз справи та запропонуйте шляхи вирішення. Чи відповідають дії громадянина України вимогам чинного законодавства? Який порядок прийняття та скасування рішень Верховної Ради України передбачений законодавством? Які особливості законотворчого процесу? Яке рішення має прийняти Конституційний Суд України? Складіть проект рішення суду.

2. На виконання доручення Президента України апарат Ради національної безпеки та оборони України направив до Офісу Президента України проект Указу Президента України «Про введення в дію Рішення Ради Національної безпеки і оборони України». Керівник Офісу Президента України відмовив у прийнятті проекту зазначивши, що відповідно до положень чинного законодавства проекти актів Президента України, що розроблені за дорученням міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади вносяться через Кабінет міністрів України. Керівник Апарату звернувся до Секретаря Ради національної безпеки і оборони України зі скаргою на неправомірні дії Керівника Офісу Президента України, зазначивши, що рішення Ради національної безпеки і оборони України вводяться в дію Указами Президента України.

Дайте юридичний аналіз справи та запропонуйте шляхи вирішення. Чи відповідають дії Керівника Офісу Президента України вимогам чинного законодавства? Який порядок підготовки та внесення актів Президента України передбачений законодавством? Який порядок прийняття та введення в дію рішень Ради національної безпеки та оборони України передбачений законодавством?

3. Громадянин України звернувся до адміністративного суду з позовом до Кабінету міністрів України про визнання постанови Кабінету міністрів України, якою на території України запроваджувалися тимчасові обмеження окремих прав і свобод людини і громадянина, незаконною та нечинною.

Представник позивача обґрунтував свої вимоги тим, що постанова суперечить положенням актів вищої юридичної сили – законів України та прийнята Урядом поза межами його повноважень. Міністерство юстиції, як представник відповідача, проти вимог позивача заперечувало, обґрунтувавши свою позицію тим, що спірна постанова прийнята Урядом в межах повноважень та у спосіб, визначений Конституцією та законами України і не суперечить нормам чинного законодавства.

Дайте юридичний аналіз справи та запропонуйте шляхи вирішення. Який порядок підготовки постанов Кабінету Міністрів України передбачений чинним законодавством? Яким вимогам повинна відповідати постанова Кабінету Міністрів України? Які підстави та порядок оскарження актів Кабінету Міністрів України передбачений законодавством? Складіть проект рішення суду.

4. Громадська організація звернулася до окружного адміністративного суду із позовом про визнання нечинним виданого Міністерством юстиції Наказу «Про скасування рішення про державну реєстрацію нормативно-правового акту». Свої вимоги представник позивача обґрунтував тим, що Наказ «Про скасування рішення про державну реєстрацію нормативно-правового акту» прийнятий Міністерством юстиції безпідставно, а значить є протиправним, оскільки винесений без передбачених законодавством України підстав для скасування та з порушенням визначених чинним законодавством України строків та порядку його прийняття.

Дайте юридичний аналіз справи та запропонуйте шляхи вирішення. Чи належить до компетенції Міністерства юстиції України прийняття рішення про скасування державної реєстрації нормативно-правових актів? Які підстави та порядок прийняття такого рішення передбачений законодавством? Яке рішення має прийняти суд? Складіть проект рішення суду.

5. Міська рада на своєму пленарному засіданні прийняла рішення про затвердження регламенту відповідної ради, в якому встановила перелік нормативних та інших актів, які вона має право приймати, а також визначила порядок їх прийняття та оскарження. Міський голова відмовився підписувати рішення ради про затвердження регламенту міської ради, мотивуючи це порушенням порядку його прийняття. Міська рада повторним голосуванням прийняла рішення про затвердження регламенту 2/3 голосів присутніх депутатів за підписом головуєчого на пленарному засіданні. Міський голова звернувся до суду з позовом про визнання рішення міської ради нечинним.

Дайте юридичний аналіз справи та запропонуйте шляхи вирішення. Який порядок прийняття та оскарження актів органів та посадових осіб місцевого самоврядування передбачений чинним законодавством? Яке рішення має прийняти суд?

10. Роль Міністерства юстиції у процесі розробки й правового оформлення правил та засобів техніки нормопроєктування

План

1. Міністерство юстиції України як методологічний та координаційний центр правотворчої діяльності ЦОВВ.
2. Юридична експертиза проєктів актів: межі повноважень Мін'юсту та критерії оцінки якості текстів.
3. Правовий моніторинг результативності правотворчої діяльності (у фокусі повноважень органів юстиції).
4. Оцінка правотворчої діяльності (правотворчий та регуляторний аудит).

5. Методичне забезпечення нормопроєктування: правова природа рекомендацій Мін'юсту та їхній вплив на практику.

Завдання

1. Міністерство розвитку громад та територій розробило проєкт наказу, яким затверджувало нові правила підключення до інженерних мереж. У тексті Наказу розробники встановили додатковий перелік документів для забудовників, який не передбачений жодним Законом України. Проєкт було направлено до Міністерства юстиції України для проведення правової експертизи та державної реєстрації. Управління правової експертизи Мін'юсту повернуло проєкт без реєстрації, зазначивши, що акт обмежує права суб'єктів господарювання та суперечить ст. 42 Закону України «Про правотворчу діяльність» (щодо відповідності актів ЦОВВ законам України). Міністерство-розробник категорично не погодилося, заявивши, що Мін'юст втручається в їхню «профільну компетенцію» і перевищує свої повноваження, блокуючи реформу.

На основі аналізу Положення про Міністерство юстиції України визначте правовий статус Мін'юсту як основного «стража» техніки нормопроєктування. З'ясуйте який з суб'єктів правий у цьому спорі. Які правові наслідки підписання та оприлюднення нормативно-правового акту ЦОВВ, який не пройшов державну реєстрацію в Мін'юсті? Складіть фрагмент (імітацію) висновку Міністерства юстиції України про відмову в державній реєстрації акту з посиланням на дефекти техніки нормопроєктування.

2. Юридичний департамент однієї з державних служб під час підготовки внутрішнього інструктивного листа використав термінологію та правила оформлення додатків, що суперечать Методичним рекомендаціям Мін'юсту від 21.11.2000 року. Керівник департаменту пояснив свої дії, зазначивши, що

ці Методичні рекомендації схвалені лише постановою колегії Мін'юсту, вони не є нормативно-правовим актом, не мають загальнообов'язкової сили, а тому їх можна ігнорувати, якщо так зручніше форматувати текст.

Яка правова природа методичних рекомендацій та роз'яснень, що видаються Мін'юстом та Апаратом ВРУ? Чи є вони джерелами права, чи мають статус «soft law» (м'якого права) в українській нормотворчості? Змодельуйте ризики для правозастосовчої практики, якщо кожен орган ЦОВВ буде ігнорувати уніфіковані правила техніки нормопроєктування Мін'юсту. Як Закон України «Про правотворчу діяльність» вирішує питання уніфікації правил законодавчої техніки?

3. Кабінет Міністрів України планує внести зміни до порядку ліцензування пасажирських перевезень. Перед розробкою тексту акту Мін'юст наполягає на проведенні попередньої оцінки законодавства та оцінки регуляторного впливу (Regulatory Impact Assessment – RIA), залучаючи європейські методики оцінки конкуренції. Проте профільний комітет вважає це «бюрократичним затягуванням часу» і пропонує одразу писати текст проєкту.

Спираючись на статтю інституту правового моніторингу та світовий досвід, поясніть різницю між оцінкою проєкту акта (ex-ante) та моніторингом чинного акта (ex-post). Яку роль відіграє Антимонопольний комітет України та Мін'юст в оцінці впливу актів на конкуренцію (згідно з Наказом АМКУ № 117)? Запропонуйте 3 критерії, за якими Мін'юст має оцінювати «ефективність» уже діючого закону під час правового моніторингу.

Список нормативних актів і літератури

1. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20>
2. Методичні рекомендації щодо розроблення проектів законів та дотримання вимог нормопроектної техніки, схвалені постановою колегії Міністерства юстиції України від 21.11.2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0041323-00#Text>
3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо оцінки впливу нормативно-правових актів та проектів актів на конкуренцію: Наказ Антимонопольного комітету України від 14.11.2017 № 117. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0117226-17#Text>
4. Правила оформлення проектів законів та основних вимог законодавчої техніки (Методичні рекомендації). Київ: Апарат Верховної Ради України. 2007.
5. Бержерон, Р. Правила нормопроектування. Київ. 1998.
6. Онищук І. Моніторингова експертиза проектів нормативно-правових актів. *Наук. часопис Нац. акад. прокуратури України*. 2014. №4. С. 122 – 133.
7. Петришина М. О. Становлення та розвиток інституту правового моніторингу в Україні: проблеми та перспективи. *Право і суспільство*. № 2. 2015. С. 25 – 31.
8. Косович В. М. Удосконалення нормативно-правових актів України: техніко-технологічні аспекти: монографія. Львів: Львів. нац. універ. ім. Івана Франка, 2015. 568 с.

Тема 11. Експертиза нормативно-правового акту (його проекту) як один із засобів виявлення та усунення нормотворчих (нормопроектувальних) помилок

План

1. Поняття, мета та завдання експертизи нормативно-правових актів (їхніх проєктів). Співвідношення правової експертизи, нормотворчого контролю та візування.
2. Класифікація видів експертиз (за суб'єктами, об'єктами, часом проведення та спрямованістю). Обов'язкова та факультативна експертизи.
3. Правовий статус суб'єктів експертної діяльності в Україні: державні органи, наукові установи, громадські інститути та незалежні експерти.
4. Процесуальний порядок та стадії проведення загальної правової експертизи. Юридична сила та правові наслідки експертного висновку.
5. Зарубіжні моделі інституціоналізації експертизи проєктів актів (досвід країн ЄС та США).

Завдання

1. Під час підготовки законопроєкту про внесення змін до Податкового кодексу України було проведено кілька експертиз. Головне науково-експертне управління (ГНЕУ) Апарату Верховної Ради у своєму висновку зазначило, що проєкт містить внутрішні суперечності, порушує принцип правової визначеності й має бути повернутий авторам на доопрацювання. Натомість Кабінет Міністрів України (як суб'єкт правотворчості) надав свій позитивний експертний висновок, наголошуючи на фінансово-економічній доцільності акту. Профільний комітет парламенту вирішив ігнорувати зауваження ГНЕУ та виніс проєкт на перше читання, заявивши, що висновки ГНЕУ мають «виключно рекомендаційний характер».

Яка правова природа та юридична сила висновків парламентських експертних служб (ГНЕУ/ГЮУ)? Чи є вони юридично обов'язковими для народних депутатів під час голосування? Розмежуйте поняття «офіційна (державна) експертиза» та «громадська (наукова) експертиза». Які наслідки ігнорування зауважень експертів для якості майбутнього закону? Дайте

оцінку діям профільного комітету. Як вирішуються колізії, коли різні суб'єкти експертизи дають протилежні оцінки одному й тому самому проєкту?

2. Під час проведення правової експертизи проєкту відомчого нормативно-правового акту було виявлено дефекти техніки нормопроектування у структурі та змісті однієї зі статей. Текст досліджуваного положення викладено в такій редакції:

«Стаття 4. Організація процесу. Організація здійснюється уповноваженими особами, визначеними у Додатку № 2 до цього Порядку, або іншими особами, які мають на це законне право відповідно до чинного законодавства. У разі виникнення обставин непереборної сили, підтверджених відповідною довідкою, дія цієї статті призупиняється автоматично за рішенням керівника, крім випадків, передбачених пунктом 7 цієї статті».

Під час аналізу всього тексту проєкту було встановлено, що пункт 7 у структурі статті 4 та в інших структурних одиницях документа взагалі відсутній, а дефініція «обставини непереборної сили» у розділі загальних положень акту не розкривається.

Визначте, які саме правила техніки нормопроектування (зокрема щодо логічної послідовності, чіткості, однозначності формулювань та відсилочних норм) було порушено у наведеному фрагменті. Спираючись на положення Закону України «Про правотворчу діяльність», обґрунтуйте, чому наявність відсилок до неіснуючих структурних елементів та неконкретизованих оціночних понять є дефектом правової норми.

Виступіть у ролі експерта Міністерства юстиції України. Складіть фрагмент офіційного Висновку правової експертизи за класичною структурою: 1) опис виявленої помилки / дефекту техніки нормопроектування; 2) обґрунтування (чому це є помилкою з посиланням на Закон «Про правотворчу діяльність» тощо); 3) рекомендація щодо усунення помилки (нова редакція норми).

3. Для розробки складної реформи у сфері містобудування Міністерство розвитку громад вирішило залучити до експертизи іноземних консультантів (науковців з ЄС), представників профільної асоціації архітекторів (громадська експертиза) та фахівців Інституту правотворчості. Під час спільного засідання виникла дискусія щодо того, чи мають право недержавні та іноземні експерти оцінювати проєкт на відповідність Конституції України, чи це є виключним монопольним правом державних органів (Мін'юсту).

Які особливості залучення наукових установ та міжнародних експертів до проведення правової експертизи в Україні? Оцініть зарубіжний досвід: як у країнах англо-саксонської або романо-германської правової сім'ї вирішується питання залучення інститутів громадянського суспільства до правової експертизи? Обґрунтуйте, чому залучення незалежних експертів може стати гарантією усунення «відомчої сліпоти» під час нормопроєктування.

Список нормативних актів і літератури

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 № 3354-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20>
3. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-ІV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>
4. Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.1992 № 731. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-92-п>

5. Про затвердження форми висновку юридичної служби міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади та його територіальних органів, місцевих державних адміністрацій за результатами проведення юридичної експертизи проєкту нормативно-правового акта: Наказ Міністерства юстиції України від 06.07.2011 № 1805/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0826-11>

6. Методичні рекомендації щодо проведення правової експертизи проєктів нормативно-правових актів, схвалені постановою колегії Міністерства юстиції України від 21.11.2000 № 41. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va041323-00>

7. Методичні рекомендації з проведення гендерно-правової експертизи актів законодавства та проєктів нормативно-правових актів, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 27.11.2018 № 3719/5. URL: <https://minjust.gov.ua/m/pravovi-zasadi-provedennya-genderno-pravovoi-ekspertizi>

8. Правила оформлення проєктів законів та основних вимог законодавчої техніки (Методичні рекомендації). Київ: Апарат Верховної Ради України, 2007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-007228-07>

9. Богачова, Л. Л. Правова експертиза проєктів нормативних актів як гарантія дотримання прав людини. Правові засади гарантування та захисту прав і свобод людини і громадянина: зб. тез наук. доп. і повідомл. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 6 груд. 2013 р.). Харків: Право, 2013. С. 462–465.

10. Гарник, Л. Л. Юридична природа правотворчої помилки (теоретичний аналіз). *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. Харків: ХНУ. 2009. № 872: Серія «Право». Вип. 6. С. 246 – 250.

11. Загіней, А. З. Правова експертиза як засіб виявлення недоліків тексту кримінального закону України: загальнотеоретичний аспект. *Часопис Київ. Ун-ту права*. 2013. №4. С. 270 – 273.

12. Єзеров, А. Конфліктологічна експертиза актів конституційного законодавства. *Право України*. 2013. №1/2. С. 275 – 283.

13. Назимко, Є. Правова експертиза як засіб подолання помилок у встановленні міри покарання в кримінально-правових санкціях. *Юридична Україна*. 2012. №2. С. 109 – 113.

14. Онищук, І. Моніторингова експертиза проектів нормативно-правових актів. *Наук. часопис Нац. акад. прокуратури України*. 2014. №4. С. 122 – 133.

15. Палій Н. О. Гендерна правова експертиза. Сучасні виклики та завдання. *Альманах права*. 2019. Вип. 10. С. 226 – 231.

16. Петришина, М. О. Становлення та розвиток інституту правового моніторингу в Україні: проблеми та перспективи. *Право і суспільство*. № 2. 2015. С. 25 – 31.

17. Погребняк, Н. С. Експертиза у сфері законотворчості: на прикладі діяльності Апарату Верховної Ради України (теоретичний аспект). *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. Вип. 31. 2016. С. 39 – 51.

18. Предместніков О. Повноваження Міністерства юстиції України у сфері державної правової політики: нормотворчість і правова експертиза. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 4. С. 56 – 61.

19. Рибікова, Г. В. Правова експертиза нормативно-правових актів як правова категорія та наукова доктрина. *Юрид. вісн.* 2013. №4. С. 28 – 32.

20. Семчик, В. Науково-правова експертиза як форма доктринального тлумачення законодавства. *Право України*. 2013. №5. С. 409 – 415.

21. Савченко, Ю. С. Гендерно-правова експертиза: поняття та загальна характеристика. *Юридична наука*. 2012. № 5. С. 29 – 35.

22. Філик Н. В. Процедура проведення правової експертизи нормативно-правових актів в Україні. *Юридичний вісник*. 2017. № 2 (43).

23. Фулей, Т. Проведення експертизи проектів нормативно-правових актів з використанням методики вирішення проблем. Київ: ФОП Москаленко О.М., 2013. 168 с.

Тема 12. Антикорупційна, гендерно-правова, антидискримінаційна, наукова експертизи як засоби забезпечення якості нормативно-правового акту та результативності його дії

План

1. Поняття антикорупційної, гендерно-правової, антидискримінаційної, наукової експертизи.
2. Особливості правового регулювання організації і проведення антикорупційної, гендерно-правової, антидискримінаційної, наукової експертизи.
3. Принципи і методологія проведення антикорупційної, гендерно-правової, антидискримінаційної, наукової експертизи.
4. Суб'єкти проведення антикорупційної, гендерно-правової, антидискримінаційної, наукової експертизи.
5. Виявлення порушень, а також способи їх усунення та/або попередження у ході проведення/ за результатами антикорупційної, гендерно-правової, антидискримінаційної, наукової експертизи.

Завдання

1. Під час проведення НАЗК антикорупційної експертизи проекту Наказу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України «Про затвердження Порядку погодження лімітів на використання природних ресурсів» було виявлено дефекти техніки нормопроєктування у процедурній статті. Текст досліджуваного положення викладено в такій редакції:

«Стаття 12. Відмова у погодженні лімітів.

Територіальний орган відмовляє суб'єкту господарювання у погодженні лімітів у разі подання недостовірних даних, а також за наявності інших

підстав, які, на переконливу думку керівника органу, унеможливлюють раціональне природокористування. Строк розгляду заперечень заявника може бути продовжений керівником на розсуд органу для проведення додаткових консультацій».

Спираючись на Методологію проведення антикорупційної експертизи НАЗК, визначте та кваліфікуйте корупціогенні фактори у наведеному тексті (зверніть увагу на оціночні поняття та дискреційні повноваження). Які правові ризики для суб'єктів господарювання створює використання словосполучень «на переконливу думку керівника» та «на розсуд органу»? Виступіть у ролі експерта та змініть формулювання статті 12 так, щоб вона повністю відповідала принципу правової визначеності та антикорупційним стандартам.

2. Державна служба з питань праці розробила проєкт Порядку надання додаткових соціальних гарантій працівникам у сферах із підвищеним психоемоційним навантаженням. Один із пунктів проєкту звучить так:

«Пункт 6. З метою збереження репродуктивного здоров'я та виконання сімейних обов'язків, право на додаткову оплачувану відпустку тривалістю 5 календарних днів та право на першочергове отримання путівок на санаторно-курортне лікування надається працюючим жінкам, які мають двох і більше дітей віком до 14 років. Самотні батьки (чоловіки) можуть скористатися цим правом виключно у разі документального підтвердження відсутності матері дитини (смерть, позбавлення батьківських прав)».

Проаналізуйте наведену норму на відповідність Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Чи містяться тут ознаки гендерної асиметрії та закріплення патріархальних стереотипів щодо виховання дітей? Чим відрізняються позитивні дії (тимчасові заходи для вирівнювання прав) від дискримінаційних обмежень за ознакою статі в трудовому праві? Сформулюйте фрагмент висновку гендерно-правової

експертизи до пункту 6 та запропонуйте його гендерно-нейтральну і правомірну редакцію.

3. Організаційний комітет з проведення конкурсу на заміщення вакантних посад у новоствореному державному цифровому агентстві затвердив Положення про відбір кандидатів. У розділі про загальні кваліфікаційні вимоги було зафіксовано таку норму:

«Стаття 3. Тестування та верифікація.

Для підтвердження високого рівня цифрової грамотності, всі етапи конкурсного відбору, включаючи подачу документів, співбесіду та практичні завдання, здійснюються виключно в режимі реального часу через спеціалізовану онлайн-платформу з використанням систем голосового розпізнавання та штучного інтелекту. Кандидати, які не можуть пройти тестування у вказаному цифровому форматі, до подальшої участі в конкурсі не допускаються».

Керуючись Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», визначте, чи містить стаття 3 ознаки непрямой дискримінації стосовно окремих захищених груп населення (зокрема осіб з інвалідністю за зором чи слухом). Які заходи забезпечення «розумного пристосування» мали передбачити розробники акта з погляду техніки нормопроєктування? Запропонуйте правові та технічні зміни до статті 3, які дозволять усунути дискримінаційні бар'єри без втрати мети конкурсу.

4. Під час підготовки комплексного законопроекту про реформу адміністративних послуг Комітет Верховної Ради України звернувся до провідної наукової установи для проведення науково-правової експертизи. Учені-адміністративісти у своєму висновку зазначили, що запропонована модель ліквідації класичних інспекцій та передача їхніх функцій приватним аудиторам повністю руйнує доктринальну концепцію публічного контролю, суперечить частині другій статті 5 (щодо заборони привласнення державної

влади та її функцій) та частині другій статті 19 Конституції України (організація та повноваження органів державної влади виключно на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами) й призведе до деградації системи правозастосування...» Автори законопроекту проігнорували висновок вчених, зазначивши у пояснювальній записці, що «наукова думка є теоретичною і має виключно факультативно-консультативний характер, а законодавець керується критеріями практичної доцільності».

Яка правова природа, мета та підстави призначення наукової (науково-правової) експертизи в Україні? Які її основні суб'єкти? Яка юридична сила наукових висновків у правотворчому процесі? Як вирішується конфлікт між політичною доцільністю та науковою обґрунтованістю акту? На основі вивченого матеріалу доведіть, чому ігнорування наукової експертизи при підготовці кодексів або комплексних законів (реформ) є прямою передумовою появи системних правотворчих помилок.

Список нормативних актів і літератури

1. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
2. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06.09.2012 № 5207-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>
3. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>
4. Закон України «Про правотворчу діяльність» від 24.08.2023 № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20>
5. Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 10.02.1995 № 51/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/95-вр>

6. Наказ НАЗК від 27.11.2020 № 534/20 «Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1388-21>

7. Постанова КМУ від 28.11.2018 № 997 «Питання проведення гендерно-правової експертизи». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997-2018-п>

8. Наказ Міністерства юстиції України від 27.11.2018 № 3719/5 «Про затвердження Методичних рекомендацій з проведення гендерно-правової експертизи...». URL: <https://minjust.gov.ua/m/pravovi-zasadi-provedennya-genderno-pravovoi-ekspertizi>

9. Косович В. М. Технологічні вимоги до усунення корупціогенних факторів у текстах нормативних актів. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2018. Вип. 66.

Нестерчук Л. Антикорупційна експертиза як інструмент превенції правотворчих помилок та зловживань. Часопис Київського університету права. 2021. № 2.

Семчик В. Науково-правова експертиза як форма доктринального тлумачення законодавства. Право України. 2013. № 5. С. 409 – 415.

Савченко Ю. С. Гендерно-правова експертиза: поняття та загальна характеристика. Юридична наука. 2012. № 5. С. 29 – 35.

Тема 13. Особливості експертизи проекту нормативно-правового акта на відповідність зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву Європейського Союзу, положенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і Протоколів до неї, практиці Європейського суду з прав людини

План

1. Правові засади та обов'язковість проведення експертизи проєктів актів на відповідність права (*acquis*) ЄС та зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції.

2. Інституційне забезпечення: роль Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції, Мін'юсту та Комітету ВРУ з питань інтеграції України до ЄС.

3. Лінгвістичні та термінологічні аспекти євроінтеграційної експертизи: проблеми автентичного перекладу *acquis* ЄС українською мовою та адаптації юридичних дефініцій.

4. Експертиза на відповідність Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ЄСПЛ): методологія перевірки та статус висновків Урядового уповноваженого.

5. Правові наслідки виявлення невідповідності (колізій) між проєктом національного акта та міжнародно-правовими стандартами.

Завдання

1. Міністерство інфраструктури розробило проєкт Закону про залізничний транспорт з метою імплементації Директиви ЄС щодо відкриття ринку перевезень. При перекладі та адаптації терміна «*infrastructure manager*» (у праві ЄС – незалежний орган, що управляє коліями та розподіляє потужності без права самому возити пасажирів) розробники використали українське поняття «оператор залізничної інфраструктури» і наділили цим статусом діюче державне акціонерне товариство, яке одночасно є найбільшим перевізником.

Під час експертизи в Урядовому офісі координації євроінтеграції було зазначено, що такий переклад та правова конструкція повністю нівелюють антимонопольну суть Директиви ЄС і створюють ризик зриву переговорного треку. Автори проєкту заперечили пояснивши, що в українському

законодавчому полі немає поняття «управитель», а слово «оператор» є звичним для вітчизняного бізнесу.

На основі Регламенту КМУ та Закону «Про правотворчу діяльність» визначте, які вимоги висуваються до точності перекладу термінології ЄС при підготовці законопроектів. Як лінгвістична неточність або спроба підмінити європейський юридичний інститут «звичним вітчизняним словом» може заблокувати адаптацію законодавства? Запропонуйте варіант вирішення цього термінологічного конфлікту в тексті проекту.

2. Народні депутати подали законопроект про регулювання ринку криптоактивів. Комітет ВРУ з питань інтеграції України до ЄС у своєму висновку зазначив, що проект повністю суперечить Регламенту ЄС MiCA (*Markets in Crypto-Assets*) та євроінтеграційним зобов'язанням України, тому не може бути ухвалений. Водночас автори законопроекту наполягають на голосуванні, стверджуючи, що висновки Єврокомітету Ради є рекомендаційними, а Україна ще не є повноправним членом ЄС, тому норми MiCA стануть обов'язковими лише після фактичного вступу.

*Яка юридична сила висновків Комітету ВРУ з питань інтеграції України до ЄС та Урядового офісу при Кабміні? Чи може ВРУ проголосувати за закон із негативним євроінтеграційним висновком? Проаналізуйте статтю 44 Закону України «Про правотворчу діяльність» (щодо експертизи на відповідність праву ЄС). З якого моменту норми *acquis* ЄС стають орієнтиром для українського законодавця? Сформулюйте юридичні аргументи для авторів законопроекту щодо ризиків ухвалення актів, що суперечать праву ЄС на етапі передвступних переговорів.*

3. З метою боротьби з кібершахрайством було розроблено проект змін до Кримінального процесуального кодексу України. Стаття 15 проекту передбачає: «Правоохоронні органи мають право здійснювати автоматичне зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (месенджерів та

електронної пошти) громадян без ухвали слідчого судді, у разі якщо є обґрунтована підозра в загрозі національній або економічній безпеці, з наступним повідомленням прокурора протягом 48 годин».

Розробники вважають, що ст. 8 Конвенції (Право на повагу до приватного і сімейного життя) допускає обмеження прав в інтересах національної безпеки, тому норма є правомірною.

Виступіть у ролі експерта Урядового уповноваженого у справах ЄСПЛ. Оцініть наведений проєкт крізь призму трискладового тесту ЄСПЛ (законність, легітимна мета, необхідність у демократичному суспільстві).

*Спираючись на практику ЄСПЛ (наприклад, справа *Klass and Others v. Germany* (заява № 5029/71) щодо таємного спостереження), обґрунтуйте, чому відсутність попереднього судового контролю є порушенням ст. 8 Конвенції.*

Допрацюйте процесуальну норму проєкту так, щоб баланс між безпекою та правами людини повністю відповідав конвенційним стандартам.

4. Проєкт закону про захист тварин містить норму: «Забороняється використання тварин у видовищних заходах, що мають ознаки жорстокості або аморальності. Порушення цієї заборони тягне за собою конфіскацію майна та закриття закладу за рішенням контролюючого органу». На етапі правової експертизи Мін'юст вказав на невідповідність положенням статті 1 Першого протоколу до Конвенції (Захист власності). У висновку зазначено, що норма порушує міжнародний стандарт «якості закону», оскільки поняття «ознаки аморальності» є суб'єктивним, розмитим і не дозволяє власнику закладу передбачити наслідки своєї поведінки. Крім того, санкція у вигляді негайної конфіскації майна та закриття закладу в позасудовому порядку (за рішенням чиновника) є неспівмірною та позбавляє суб'єкта права на справедливий судовий розгляд.

Що означає критерій «якості закону» (передбачуваність та чіткість норми) у сталій практиці ЄСПЛ? Чому використання розмитих оціночних

понять («аморальність») суперечить цьому критерію в контексті обмеження прав особи? Які вимоги висуває ЄСПЛ до процедури обмеження права власності згідно зі статтею 1 Першого протоколу? Чи може конфіскація майна відбуватися без попереднього судового контролю в такій ситуації? Сформулюйте зауваження до проєкту у формі фрагмента офіційного експертного висновку.

Список нормативних актів і літератури

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. та Протоколи до неї. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
3. Рішення ЄСПЛ у справі Klass and Others v. Germany від 06.09.1978 р. (Application no. 5029/71). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57510>
4. Рішення ЄСПЛ у справі Beyeler v. Italy [GC] від 05.01.2000 р. (Application no. 33202/96). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58405>
5. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20>
6. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
7. Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України: Постанова КМУ від 18.07.2007 № 950. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950-2007-п>
8. Про здійснення експертизи проєктів нормативно-правових актів щодо відповідності положенням Конвенції про захист прав людини і

основоположних свобод та практиці Європейського суду з прав людини: Наказ Міністерства юстиції України від 20.08.2008 № 1219/7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1219323-08>

**Тема 14. Державна реєстрація нормативно-правових актів і
напрямки удосконалення Єдиного державного реєстру нормативно-
правових актів у контексті цифровізації**

План

1. Правова природа та нормативна регламентація державної реєстрації НПА в Україні.
2. Суб'єкти здійснення державної реєстрації: розмежування повноважень органів Міністерства юстиції України.
3. Процедурно-процесуальні аспекти: підстави для відмови у реєстрації, повернення акта без розгляду та процедура оскарження рішень.
4. Єдиний державний реєстр нормативно-правових актів: правові та організаційні засади функціонування.
5. Напрями вдосконалення Реєстру в контексті державної політики цифровізації (інтеграція з верифікованими базами даних, автоматизація комплаєнсу, відкриті дані).

Завдання

1. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), ухвалила Порядок встановлення «зеленого» тарифу і направила його на державну реєстрацію до

Міністерства юстиції. Експерти Мін'юсту під час перевірки виявили, що Порядок містить положення, які обмежують конкуренцію на ринку, і прийняли рішення про відмову в державній реєстрації через порушення прав людини та антимонопольного законодавства. НКРЕКП офіційно заявила, що вона є незалежним колегіальним органом, її рішення є остаточними, а Мін'юст не має права втручатися в її регуляторну політику, тому Порядок буде опубліковано на сайті НКРЕКП і він набере чинності без реєстрації.

Які акти підлягають обов'язковій державній реєстрації в органах юстиції? Які правові наслідки має ухвалення акта, що підлягає реєстрації, але не пройшов її? Проаналізуйте правомірність позиції НКРЕКП. Чи існують в Україні органи, чиї підзаконні НПА не підпадають під вимогу державної реєстрації? Які процесуальні кроки має право вчинити відомство у разі незгоди з рішенням Мін'юсту про відмову в реєстрації?

2. В умовах реалізації державної політики цифровізації та концепції «держави у смартфоні» гостро постало питання модернізації правового забезпечення та технологічної архітектури Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів. Аналіз правозастосовчої практики свідчить про наявність часового розриву («цифрового лагу») між моментом скасування підзаконних актів судами, визнанням їх неконституційними або втратою ними чинності на підставі нових законів, та фактичним внесенням цих змін до бази даних Реєстру.

Як наслідок, у Реєстрі тривалий час можуть відображатися як «чинні» акти, що вже втратили правову силу, що вводить в оману суб'єктів господарювання та громадян і створює ризики незаконного застосування скасованих норм контролюючими органами. Для вирішення цієї проблеми пропонується нормативно закріпити інтеграцію Реєстру НПА з Єдиним державним реєстром судових рішень та впровадити автоматизовані алгоритми моніторингу і маркування статусів актів.

Який правовий статус має інформація, що міститься в Єдиному державному реєстрі нормативно-правових актів, та яке її співвідношення з офіційними друкованими виданнями? Які техніко-юридичні та процедурні чинники в сучасній системі органів юстиції України зумовлюють несвоєчасне оновлення статусів НПА в електронних базах даних? Сформулюйте та обґрунтуйте пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання функціонування Єдиного реєстру з метою переходу до моделі автоматичного моніторингу та взаємодії державних інформаційних ресурсів.

Список нормативних актів і літератури

1. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20>
2. Про Єдиний державний реєстр нормативних актів: Указ Президента України від 27.06.1996 № 468/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/468/96#Text>
3. Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.1992 № 731. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-92-п#Text>
4. Про запровадження Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів та здійснення правової інформатизації України: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.12.1996 № 1504. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1504-96-п#Text>
5. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів, доступу до нього та користування ним: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.03.2024 № 359. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/359-2024-п#Text>
6. Про затвердження Порядку скасування рішення про державну реєстрацію нормативно-правових актів, занесених до державного реєстру:

Наказ Міністерства юстиції України від 31.07.2000 № 32/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0458-00#Text>

7. Про затвердження Положення про порядок здійснення обліку та систематизації законодавства в органах та установах юстиції України: Наказ Міністерства юстиції України від 15.04.2004 № 31/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v31-5323-04#Text>

8. Про вдосконалення порядку державної реєстрації нормативно-правових актів у Міністерстві юстиції України та скасування рішення про державну реєстрацію нормативно-правових актів: Наказ Міністерства юстиції України від 12.04.2005 № 34/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0381-05#Text>

9. Про затвердження форми висновку юридичної служби міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади та його територіальних органів, місцевих державних адміністрацій за результатами проведення юридичної експертизи проекту нормативно-правового акта: Наказ Міністерства юстиції України від 06.07.2011 № 1805/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0826-11#Text>

Тема 15. Оприлюднення (опублікування) та набрання чинності нормативно-правовими актами як вихідні умови процесу правореалізації.

План

1. Оприлюднення нормативно-правових актів як завершальна стадія процесу нормотворчості.
2. Строки оприлюднення і набрання чинності нормативно-правових актів.

3. Особливості набрання чинності актами, які видані різними суб'єктами нормотворення.
4. Систематизація законодавства як процес впорядкування нормативно-правових актів. Мета і способи систематизації.
5. Проблемні питання систематизації українського законодавства.
6. Державна політика у сфері систематизації нормативно-правових актів.
7. Напрямки удосконалення роботи щодо здійснення систематизації законодавства.

Завдання

1. Верховна Рада України ухвалила комплексний Закон про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо цифровізації судочинства. У прикінцевих положеннях закону зазначено: «Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування, крім розділу II (який вносить зміни до Цивільного процесуального кодексу України), що набирає чинності через три місяці після введення в дію всього закону».

Закон був офіційно опублікований 10 вересня. Під час здійснення поточної інкорпорації та оновлення тексту Цивільного процесуального кодексу в офіційній комп'ютерній базі даних, технічний редактор помилково вказав, що зміни до кодексу вже набрали чинності з 11 вересня. Орієнтуючись на цей текст кодексу з бази даних, суддя 15 вересня відмовив адвокату у прийнятті електронного документа, застосувавши нову (ще фактично не чинну) процесуальну норму.

Розрахуйте точні календарні дати набрання чинності для: а) основного тексту Закону; б) розділу II цього Закону.

Який спосіб систематизації законодавства (інкорпорація, кодифікація чи консолідація) було застосовано під час оновлення тексту кодексу в

комп'ютерній базі даних? У чому полягає відмінність між ними за юридичними наслідками?

Оцініть дії судді та технічні проблеми офіційної систематизації актів в Україні. Хто несе відповідальність за «введення в оману» правозастосувача через неактуальний текст кодексу?

2. Державна політика у сфері систематизації нормативно-правових актів проголошує курс на повну цифровізацію та створення єдиного вірогідного джерела правової інформації. Проте на практиці українські юристи одночасно використовують декілька великих ресурсів: вебпортал Верховної Ради України (базу даних «Законодавство України»), Єдиний державний реєстр НПА від Мін'юсту та приватні пошукові системи (Ліга: Закон, Open Data Bot тощо).

Проведіть порівняльний контент-аналіз офіційних державних вебресурсів та оцініть ефективність інструментів систематизації, які на них реалізовані:

Зайдіть на офіційний вебпортал ВРУ (база «Законодавство України») та в Єдиний державний реєстр НПА (через оновлений інтерфейс Постанови КМУ № 359). Знайдіть будь-який базовий кодекс України (наприклад, Цивільний або Кримінальний) та оберіть у його тексті статтю, до якої за останні роки кілька разів вносилися зміни.

Проаналізуйте, як на обох ресурсах реалізовано функцію «хронологічної інкорпорації»: чи легко знайти редакцію цієї статті, яка діяла, наприклад, рівно два роки тому?

Перевірте наявність «цифрових зв'язків» (гіперпосилань): чи містить текст статті прямі лінки на рішення Конституційного Суду України, якщо вони стосувалися цієї норми, або на підзаконні акти, видані на її виконання?

Складіть порівняльну аналітичну таблицю (плюси та мінуси кожної державної платформи). Сформулюйте декілька критичних зауважень до інтерфейсу чи функціоналу офіційних баз даних з погляду «зручності для

правореалізації» (user experience для юриста). Запропонуйте, який елемент автоматизації (наприклад, інтеграцію з судовим реєстром чи візуальну інфографіку зв'язків актів) держава має впровадити першочергово для подолання хаосу в систематизації.

Список нормативних актів та літератури

1. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20>
2. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності: Указ Президента України від 10.06.1997 № 503/97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/503/97#Text>
3. Про затвердження Положення про порядок здійснення обліку та систематизації законодавства в органах та установах юстиції України: Наказ Міністерства юстиції України від 15.04.2004 № 31/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v31-5323-04#Text>
4. Рішення у справі за конституційним зверненням офіційного представництва фірми «Елі Ліллі енд Компані» в Україні щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 58 Конституції України, статей 6, 81 Цивільного кодексу Української РСР (справа про зворотну дію закону в часі): Рішення Конституційного Суду України від 09.02.1999 № 1-рп/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-99#Text>
5. Законодавство України: Офіційний вебпортал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
6. Єдиний державний реєстр нормативно-правових актів: Офіційний інформаційний ресурс Міністерства юстиції України. URL: <https://reestr.minjust.gov.ua/>

5.Словник основних термінів і понять

Юридичне нормопроєктування: проблеми теорії і практики – це навчальна дисципліна, що становить систему наукових знань про концептуальні проблеми, методологію та цифрові технології вироблення, експертизи і систематизації правових актів; спрямована на формування у студентів стійких практичних навичок з розробки, техніко-юридичного оформлення, оцінки відповідності (комплаєнсу) та державної реєстрації нормативно-правових актів у контексті адаптації законодавства України до права Європейського Союзу.

Правотворча діяльність (правотворчість) – врегульована Конституцією та законами України діяльність уповноважених суб'єктів із підготовки, розробки, проведення експертизи, прийняття (видання), державної реєстрації, офіційного опублікування нормативно-правових актів, а також здійснення правового моніторингу.

Правотворчий процес – сукупність послідовних процедурно-процесуальних дій та стадій щодо розробки, розгляду, прийняття, державної реєстрації та офіційного оприлюднення нормативно-правових актів суб'єктами правотворчої діяльності в межах їхньої компетенції.

Нормативно-правовий акт – офіційний документ, прийнятий (виданий) суб'єктом правотворчої діяльності в установленому Конституцією України та (або) законом порядку у письмовій формі, який містить норму (норми) права, розрахований на неодноразову реалізацію та стосується широкого кола адресатів.

Підзаконний нормативно-правовий акт – нормативно-правовий акт, прийнятий (виданий) суб'єктом правотворчої діяльності на основі, на виконання та у відповідності до Конституції України, законів України, міжнародних договорів України, що деталізує або розвиває їхні положення.

Єдиний державний реєстр нормативно-правових актів – єдина державна автоматизована система збирання, накопичення, реєстрації, обліку та підтримання у контрольному стані нормативно-правових актів, яка

функціонує як офіційне, верифіковане та загальнодоступне цифрове джерело правової інформації.

Державна реєстрація нормативно-правового акта – процедурно-процесуальні дії Міністерства юстиції України (та його територіальних органів), які полягають у проведенні правової експертизи акта на відповідність Конституції та законам України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практиці ЄСПЛ, зобов'язанням України у сфері євроінтеграції (*acquis EC*), з подальшим прийняттям рішення про внесення акта до Єдиного державного реєстру НПА з присвоєнням реєстраційного номера.

Техніка нормопроєктування (юридична техніка) – сукупність техніко-правових засобів, способів, прийомів і методів, за допомогою яких створюється нормативно-правовий акт, що забезпечує точність, чіткість, логічну послідовність та досконалість зовнішнього виразу тексту правового документа.

Нормативно-правовий договір – двостороння або багатостороння угода суб'єктів правотворчості, яка містить загальнообов'язкові норми права і спрямована на врегулювання суспільних відносин (зокрема, колективні договори, міжнародні договори).

Правовий акт – офіційний письмовий документ уповноваженого суб'єкта, який висловлює владне веління, забезпечується державою та спрямований на регулювання суспільних відносин шляхом встановлення норм права (нормативний акт) або визначення прав і обов'язків конкретних суб'єктів (індивідуальний акт).

Юридичний документ – письмовий акт, складений відповідно до встановлених законом вимог, який містить правову інформацію, фіксує юридично значущі факти, події чи дії, а також встановлює, змінює чи припиняє правовідносини.

Систематизація законодавства – цілеспрямована діяльність із впорядкування, узгодження та приведення масиву нормативно-правових актів

до внутрішньо послідовної, логічної та зручної для застосування системи шляхом інкорпорації, консолідації або кодифікації.

Судовий прецедент – рішення суду (насамперед вищих судових інстанцій) у конкретній справі, правова позиція якого (*ratio decidendi*) є обов’язковою для цього самого суду або судів нижчих інстанцій при вирішенні аналогічних справ у майбутньому, або виступає офіційним зразком тлумачення закону.

Юридична дефініція – нормативно зафіксоване чітке визначення правового поняття, яке відображає його істотні та відмінні ознаки з метою забезпечення однозначного розуміння й застосування правової норми.

Юридична конструкція – засіб техніки нормопроєктування, що є логічною моделлю внутрішньої будови правового матеріалу, яка системно пов’язує між собою права, обов’язки, юридичні факти та відповідальність суб’єктів.

Юридична презумпція – закріплене в нормі права законодавче припущення про наявність або відсутність певних юридичних фактів, що вважається істинним, доки не буде доведено протилежне.

Юридична фікція – техніко-юридичний прийом, за допомогою якого завідомо неіснуючий у реальності факт чи обставина визнається нормопроєктувальником як існуюча і набуває загальнообов’язкового характеру з метою подолання правової невизначеності.

Правові аксіоми – сформовані багатовіковою практикою і загальноновизнані в юридичній науці та доктрині базові істини, які не потребують спеціального доказування і слугують фундаментом для побудови правових систем.

Принципи права – об’єктивно зумовлені, вихідні, керівні засади та ідеї, що визначають сутність, зміст, спрямованість та логіку правового регулювання суспільних відносин у державі.

6.ПОТОЧНИЙ ТА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Опис предмета курсу

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень освіти	Дидактична структура навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 3,0	Галузь знань – 08 «Право»	Вибіркова	Вибіркова
Кількість модулів – 3		Рік підготовки: 2026	Рік підготовки: 2026
Загальна кількість годин – 90	Спеціальність – 081 «Право»	семестр 2	Семестр 2
		Лекції 30 год.	Лекції 10 год.
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 - 4, самостійної роботи студента - 6 - 8.	Рівень освіти – перший (бакалаврський)	Практичні/ семінарські заняття 30 год.	Практичні/ семінарські заняття 10 год.
		Самостійна робота 30 год.	Самостійна робота 70 год.
		Види контролю: поточний контроль; підсумковий контроль знань (іспит)	Види контролю: поточний контроль; підсумковий контроль знань(іспит)

Формами контролю знань студентів є поточний та підсумковий контроль. Оцінювання результатів засвоєння навчальної дисципліни передбачає проведення поточного та підсумкового контролю і здійснюється на основі накопичувальної бально-рейтингової системи.

Поточний контроль знань включає:

- контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу на *практичних заняттях* із застосуванням таких засобів: усне, письмове або експрес-опитування, вирішення практичних завдань або задач, участь у розробці кейсу, підготовка презентації, есе, реферату тощо. Поточний контроль має на меті перевірку рівня підготовки студента у вивченні

поточного матеріалу. У ході практичного заняття студент може отримати оцінку від 0 до 2 балів;

- контроль якості засвоєння програмного матеріалу навчальної дисципліни, що проводиться наприкінці модулів у формі колоквіумів, тестів – максимально 4 балів;

Обов'язковою формою самостійної роботи студентів є підготовка самостійної роботи. Максимальна кількість балів за індивідуальну роботу – 6 балів.

7. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ЮРИДИЧНЕ НОРМОПРОЄКТУВАННЯ:

ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ»

1. Поняття, сутність та соціально-правове значення нормотворчої (правотворчої) діяльності.
2. Співвідношення та розмежування понять «правоутворення», «правотворчість» та «нормотворчість».
3. «Вузький» (легалістський) та «широкий» (людиноцентристський) підходи до розуміння правотворчості.
4. Сучасні правові доктрини та їхній безпосередній вплив на процеси нормопроектування органів влади.
5. Роль наукового забезпечення нормотворчості у підвищенні якості проєктів нормативно-правових актів.
6. Принципи правотворчої діяльності за Законом України «Про правотворчу діяльність»: поняття та класифікація.
7. Реалізація принципу верховенства права у процесі здійснення нормопроектувальної діяльності.
8. Принцип гуманізму та заборона звуження змісту й обсягу існуючих прав і свобод (ст. 22 Конституції України).
9. Принцип демократизму в нормотворчості та форми залучення населення до обговорення проєктів.

10. Принцип законності (ст. 19 Конституції України) як основа конституційно-правового поля нормотворчості.

11. Принцип гласності (ст. 57 Конституції України) та обов'язковість доведення актів до відома населення.

12. Спеціальні принципи нормотворчості: баланс динамізму та стабільності нормативної системи.

13. Принцип оперативності та його значення для усунення прогалин у праві в умовах особливих правових режимів.

14. Планування та прогнозування як засади уникнення хаотичності в нормотворчій діяльності.

15. Принцип системності та ієрархічності в архітектурі національного законодавства.

16. Принцип пріоритету міжнародного права та його гармонійне поєднання з принципом національних інтересів.

17. Поняття та загальна характеристика нормотворчих повноважень органів публічної влади.

18. Класифікація нормотворчих повноважень: власна, виключна та делегована компетенція.

19. Суб'єктний склад правотворчості: правотворчість народу, державних органів та корпоративна правотворчість.

20. Визначення видів, форм та юридичної сили нормативно-правових актів в Україні.

21. Історія розробки «закону про закони» (1994 – 2014 рр.).

22. Концептуальні та конституційні недоліки законопроектів про НПА, що ставали підставою для застосування вето Президента.

23. Значення та загальна характеристика Закону України «Про правотворчу діяльність» від 24.08.2023 року.

24. Переваги та недоліки (невирішені проблеми) впровадження Закону України «Про правотворчу діяльність».

25. Вплив Закону «Про правотворчу діяльність» на модернізацію супутнього законодавства (про лобіювання, Регламент ВРУ тощо).

26. Особливості правового регулювання юридичного нормопроєктування у зарубіжних країнах: загальний огляд.

27. Концепція «Кращого регулювання» (Better Regulation) та її стандарти в державах-членах ЄС.

28. Досвід функціонування спеціалізованих інституцій забезпечення якості правотворчості на прикладі Урядового центру законодавства (RCL) Польщі.

29. Повноваження та роль Голови Ради Міністрів (Prezes Ради Міністрів) Польщі у нормотворчому процесі.

30. Моделі законодавчого закріплення правил юридичної техніки в пострадянських країнах.

31. Поняття, сутність та завдання нормопроєктувальної (юридичної) техніки.

32. Система засобів, правил, прийомів та інструментів нормопроєктувальної техніки.

33. Значення юридичної техніки для підвищення ефективності правового регулювання та формування правової держави.

34. Основні актори процесу вироблення і правового оформлення правил та засобів нормопроєктувальної техніки в Україні.

35. Завдання, роль та повноваження Міністерства юстиції України у сфері правового забезпечення нормотворчості.

36. Правовий моніторинг як засіб оцінки ефективності чинного законодавства: поняття та методологія.

37. Інструменти та процедура проведення оцінки законодавства.

38. Значення методичних рекомендацій Міністерства юстиції України для практичної діяльності нормопроєктувальників.

39. Прогнозування та планування як вихідні аналітичні умови початку нормопроєктувальних робіт.

40. Технологія збору, обробки та представлення інформації (соціологічні дані, статистика) для обґрунтування доцільності акту.

41. Аналіз та використання зарубіжної практики правової регламентації правовідносин під час підготовки національних проєктів.

42. Етапи генерування ідеї, формування нормотворчої пропозиції та розробки концепції нормативно-правового акту.

43. Визначення архітектури правового регулювання: мета, поточні цілі, завдання проєкту та способи їх досягнення.

44. Прогнозування побічних соціально-економічних, правових та політичних наслідків прийняття нормативного акту.

45. Забезпеченість рішення: фінансове, організаційне, кадрове та матеріально-технічне обґрунтування проєкту.

46. Структурні елементи тексту нормативно-правового акту: правила побудови та логічна послідовність.

47. Реквізити нормативно-правового акту: поняття, види та техніко-юридичні вимоги до їхнього оформлення.

48. Преамбула нормативно-правового акту: правова природа, функції та правила формулювання.

49. Техніка побудови статей (пунктів) нормативно-правового акту, їхня назва, нумерація та внутрішня структура.

50. Прикінцеві та перехідні положення закону: розмежування функцій, юридичне значення та правила написання.

51. Юридичні конструкції як засіб нормопроектувальної техніки: поняття, види та роль у моделюванні актів.

52. Правові презумпції та аксіоми в нормотворчості: поняття, види та техніка застосування.

53. Правові фікції в нормопроектуванні: сутність, межі використання та техніко-юридичне оформлення.

54. Способи викладу норм права в статтях нормативно-правових актів (прямий, відсильний, бланкетний).

55. Техніко-юридичні вимоги до внесення змін, доповнень та визнання акту (чи його окремих частин) таким, що втратив чинність.

56. Поняття, види та способи усунення юридичних колізій за допомогою засобів юридичної техніки.

57. Нормотворчі (нормопроектувальні) помилки: поняття, класифікація та причини виникнення.

58. Публічні консультації при підготовці проєктів актів: форми, процедура та значення для забезпечення прозорості влади.

59. Форми участі населення у нормотворчій діяльності на рівні місцевого самоврядування (місцеві ініціативи, громадські слухання).

60. Електронна демократія та цифрові інструменти обговорення проєктів НПА (е-консультації, петиції).

61. Роль лобіювання у нормотворчому процесі: правові засади та вимоги Закону України «Про лобіювання».

62. Загальна характеристика лінгвістичних та стилістичних правил вираження нормативно-правового змісту.

63. Особливості функціонування української мови як державної в офіційно-діловому стилі нормотворчості.

64. Проблеми та перспективи правового забезпечення функціонування державної мови у сфері публічного управління.

65. Державні мовні стандарти та їхнє обов'язкове дотримання під час текстового оформлення правових норм.

66. Вимоги до стилю викладення нормативно-правового тексту: точність, лаконічність, нейтральність та системність.

67. Актуальні світові тенденції спрощення юридичної мови та стилю (рух *Plain Language*).

68. Проблеми використання оціночних понять та багатозначних слів у текстах нормативно-правових актів.

69. Поняття, ознаки та функції правничої термінології в контексті нормотворчості.

70. Критерії та вимоги до застосування правових термінів: однозначність, стійкість, загальновизнаність.

71. Стандарти правничої термінології та їхній зв'язок із сучасною мовною реформою в Україні.

72. Поняття та співвідношення термінів законодавства (легальних термінів) і термінів юридичної науки.

73. Класифікація законодавчих термінів (загальновживані, спеціально-юридичні, спеціально-технічні).

74. Специфіка та межі використання іншомовних, чужомовних та інтернаціональних термінів в українському законодавстві.

75. Правила формулювання дефініцій (законодавчих визначень) у текстах нормативно-правових актів.

76. Практичні аспекти використання правничої термінології в процесі формування локальних та муніципальних актів.

77. Експертиза нормативно-правового акту (його проєкту) як один із найефективніших засобів виявлення нормотворчих помилок.

78. Правові та організаційні засади проведення експертизи проєктів нормативно-правових актів в Україні.

79. Класифікація видів експертиз проєктів актів: правова, антикорупційна, цифрова, гендерно-правова тощо.

80. Суб'єкти здійснення експертної діяльності в правотворчому процесі та їхній правовий статус.

81. Мета, завдання та роль експертизи на різних етапах (стадіях) розробки нормативно-правового акту.

82. Процедура та порядок проведення правової експертизи проєктів законів та підзаконних актів.

83. Роль Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України у забезпеченні якості законопроєктів.

84. Антикорупційна експертиза проєктів НПА: поняття, нормативна база та критерії виявлення корупціогенних факторів.

85. Громадська та наукова експертиза проєктів актів: правова природа та юридичне значення висновків.

86. Зарубіжний досвід функціонування інституту експертизи проєктів нормативно-правових актів (країни ЄС та США).

87. Судовий контроль за якістю нормативно-правових актів та роль Конституційного Суду України.

88. Інформаційне забезпечення нормотворчої діяльності в умовах цифровізації державно-правового розвитку.

89. Правові та організаційні засади функціонування Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів.

90. Єдиний державний реєстр нормативно-правових актів як засіб реалізації права громадян на доступ до правової інформації.

91. Порядок доступу до документів інформаційного фонду Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів.

92. Юридична процедура та технічні етапи включення нормативно-правових актів до Єдиного державного реєстру.

93. Удосконалення функціонування цифрових баз даних законодавства як напрямок державної політики цифровізації.

94. Еталонний текст нормативно-правового акту: поняття, формування та доступ через офіційний вебпортал парламенту.

95. Офіційне оприлюднення нормативно-правових актів як завершальна стадія процесу нормотворчості.

96. Строки оприлюднення нормативно-правових актів різних суб'єктів нормотворення.

97. Види офіційних друкованих та електронних видань в Україні, уповноважених на публікацію НПА.

98. Правові наслідки порушення встановленого порядку оприлюднення нормативно-правового акту (ст. 57 Конституції України).

99. Способи, строки та юридичні процедури набрання чинності нормативно-правовими актами.

100. Особливості набрання чинності актами, які видані різними суб'єктами нормотворення (Президентом, Кабміном, міністерствами).

101. Дія нормативно-правових актів у часі: перспективна, ретроактивна (зворотна) та ультраактивна (переживаюча) дія.

102. Принцип незворотності дії закону в часі та винятки з нього за Конституцією України (Рішення КСУ).

103. Дія нормативно-правових актів у просторі та за колом осіб.

104. Підстави, порядок та юридичні наслідки припинення чинності нормативно-правовими актами (скасування, втрата чинності, визнання неконституційним).

105. Система законодавства, її ознаки, елементи та відмінність від системи права.

106. Систематизація законодавства як процес впорядкування нормативно-правових актів: поняття та мета.

107. Форми (способи) систематизації законодавства: інкорпорація, консолідація, кодифікація.

108. Кодифікація як вища форма систематизації: поняття, ознаки, види та роль у структуруванні правової системи.

109. Державна політика та сучасні проблемні питання систематизації українського законодавства.

110. Напрямки та перспективи рекодифікації та адаптації національного законодавства до стандартів Європейського Союзу.